

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Podpora neformálních pečujících na Kaplicku
a Trhosvinensku**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Ludmila Paňhová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Podpora neformálních pečujících na Kaplicku a Trhosvinensku“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 5. 8. 2024

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní doc. PhDr. Adéle Mojžíšové, Ph.D. za vedení bakalářské práce, za její podnětné připomínky a za čas, který mé práci věnovala. Poděkování patří mému manželovi Petrovi a celé rodině za podporu a trpělivost během studia, kolegyním Nadě a Janě za pomoc. Děkuji Bohu.

Podpora neformálních pečujících na Kaplicku a Trhosvinensku

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje tématu podpory neformálně pečujících na území obcí s rozšířenou působností Kaplice a Trhové Sviny. Teoretická část obsahuje definici neformální péče a neformálně pečující osoby a popisuje nástroje na podporu neformálně pečujících: národní, regionální a místní koncepční dokumenty, operační programy Evropských strukturálních fondů, sociální práce, sociální služby a ekonomická podpora. Cílem výzkumné části bakalářské práce bylo zjistit, zda existují rozdíly v podpoře neformálně pečujících na regionální úrovni, konkrétně mezi dvěma správními obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP Kaplice a SO ORP Trhové Sviny. Pro účely práce byla použita metoda komparativní případové studie. Data byla získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s 5 komunikačními partnery a dále analýzou dokumentů. Na základě komparace získaných dat bylo zjištěno, že ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny ve svých správních obvodech neuplatňují různé nástroje podpory, pouze stejné nástroje využívají nedostatečným způsobem. Rezervy ve využívání nástrojů podpory lze spatřit v nedostatečném zapojení neformálně pečujících do komunitního plánování obcí a v neznalosti skutečných potřeb neformálně pečujících, v depistáži neformálně pečujících a chybějících kapacitách pobytových odlehčovacích služeb.

Klíčová slova

neformální péče; neformálně pečující; komunitní plánování; sociální práce; sociální služby

Support of Informal Carers in the Kaplice and Trhové Sviny Region

Abstract

This bachelor thesis focuses on the topic of support for informal carers in the municipalities of Kaplice and Trhové Sviny. The theoretical part contains the definition of informal care and informal carers and describes the tools for supporting informal carers: national, regional and local conceptual documents, operational programmes of the European Structural Funds, social work, social services and economic support. The aim of the research part of the bachelor thesis was to find out whether there are differences in the support of informal carers at the regional level, specifically between two administrative districts of municipalities with extended competence, SO ORP Kaplice and SO ORP Trhové Sviny. For the purpose of the thesis, a comparative case study method was used. The data was obtained through semi-structured interviews with 5 communication partners and a subsequent document analysis. On the basis of the comparison of the obtained data, it was found that ORP Kaplice and ORP Trhové Sviny do not apply different support tools in their administrative districts, but only use the same tools in an insufficient way. Reserves in the use of support tools can be seen in the lack of involvement of informal carers in community planning of municipalities and ignorance of the real needs of informal carers, in the detection of informal carers and the lack of capacities of residential relief services.

Key words

informal care; informal carers; community planning; social work; social services

Obsah

Úvod.....	8
1 Neformální péče.....	9
2 Neformálně pečující.....	11
3 Nástroje na podporu neformálně pečujících	13
3.1 Národní strategické a koncepční dokumenty	14
3.2 Regionální strategické dokumenty.....	15
3.3 Místní koncepční dokumenty.....	16
3.4 Operační programy Evropských strukturálních fondů.....	16
3.5 Sociální práce na lokální úrovni	17
3.6 Sociální služby	19
3.7 Ekonomická podpora	20
3.7.1 Podpora neformálně pečujících osob v systémech zdravotního a sociálního pojištění	20
3.7.2 Finanční zvýhodnění osob pobírajících příspěvek na péči v systému státních sociálních dávek a pěstounských dávek	21
3.7.3 Nepřímá podpora prostřednictvím příspěvku na péči.....	22
3.7.4 Postavení pečujících osob v pracovním a služebním vztahu	22
4 Územní samospráva	23
5 Výzkumná část.....	24
5.1 Cíl výzkumu.....	24
5.2 Použitá metodika.....	24
5.3 Popis výzkumného souboru	25
5.4 Realizace výzkumu	27
5.5 Způsob vyhodnocování dat.....	28
5.6 Etika výzkumu	29
6 Výsledky	30

6.1	Podpora neformálně pečujících v koncepčních dokumentech ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny	30
6.2	Podpora neformálně pečujících ze strany sociálních pracovníků ORP.....	37
6.2.1	První kontakt s neformálně pečujícími	39
6.2.2	Formy podpory	40
6.2.3	Služby	42
6.2.4	Překážky v podpoře neformálně pečujících.....	43
6.3	Pokrytí území ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny odlehčovacímí službami, jejich kapacita a využití.	45
7	Diskuse.....	51
	Závěr	56
	Seznam použitých zdrojů.....	59
	Přílohy.....	59
	Seznam zkratk	69

Úvod

Žít doma ve svém přirozeném prostředí, v obklopení blízkých osob, je přáním většiny jedinců zvláště ve chvílích, kdy už se o sebe nedokáží postarat a potřebují pomoc a podporu. Rodinná péče je projevem sounáležitosti, lásky a altruismu. Na druhé straně však zkušenost pečujících osob ukazuje, že jde o péči náročnou, vyčerpávající, a ne vždy dobrovolně zvolenou. Neformálně pečující osoby jsou tak vystaveny zvýšené sociální, ekonomické a psychické zátěži. Společně s ní naráží na četné překážky ve snaze skloubit péči se svým rodinným, profesním a společenským životem. Významnou skutečností, kterou je nutné zvážit, se jeví zastoupení neformálně pečujících v systému dlouhodobé péče, kde tvoří významný pilíř. Z tohoto důvodu by podpora neformálně pečujících měla být prioritou na všech úrovních veřejné správy.

Teoretická část bakalářské práce se pokouší odpovědět na otázku, kdo jsou neformálně pečující a jaké nástroje stát využívá na jejich podporu. Výzkumná část bakalářské práce si původně kladla za cíl interpretovat a objasnit zkušenosti neformálních pečovatelů s dostupností sociálních služeb a možnostmi jejich využití. Při realizaci vlastního výzkumu bylo problematické získat komunikační partnery z řad neformálně pečujících. Kvalitativní výzkumná strategie proto byla zaměřena na sociální pracovníky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, neboť se ve své práci přímo setkávají s neformálně pečujícími, jsou konfrontováni s jejich zkušenostmi a často upozorňují na jejich potřeby a existující problémy. Dále se v průběhu výzkumu ukázalo, že sociální služby jako nástroj podpory neformálně pečujících na lokální úrovni velmi úzce souvisí s lokálními koncepčními dokumenty. Výzkum byl pojat komplexněji s cílem prozkoumat, zda existují rozdíly v podpoře neformálně pečujících na regionální úrovni, zde konkrétně mezi dvěma správními obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP Kaplice a SO ORP Trhové Sviny.

1 Neformální péče

Mezi základní práva seniorů a osob se zdravotním postižením dle článku 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením patří možnost žít v přirozeném sociálním prostředí a mít zajištěnu pomoc a podporu při zvládnání základních životních potřeb (OSN, 2006). Ta je realizována v zásadě třemi druhy poskytované péče: formální péče, neformální péče a péče sdílená.

Pro porozumění problematice neformální péče na evropské úrovni byla vytvořena definice, která zahrnuje společné charakteristické znaky neformální a formální péče v jednotlivých evropských zemích. Dle Triantafillou et al. (2010) je definována formální péče takto: služby jsou poskytované vyškolenými, licencovanými a kvalifikovanými odborníky, jsou kontrolovány státem nebo jinými typy organizací, pečovatelé mají smlouvy, které specifikují pečovatelské povinnosti, jsou placeni a mají nárok na sociální práva a pracovní předpisy, pečovatelé mají časový rozvrh a jsou mimo službu, pečovatelské úkoly jsou specifikovány podle odborné kvalifikace. Podobným způsobem definuje Triantafillou et al. (2010) i péči neformální: péče převážně poskytována rodinou, blízkými příbuznými, přáteli nebo sousedy, pečovatelé nejsou profesionálové a nejsou vyškoleni k poskytování péče, v některých případech ovšem můžou využít zvláštní kurzy, nemají žádnou smlouvu, která by upravovala zodpovědnost za péči, pečovatelé nejsou placeni i přes to, že je čím dál častější skutečnost, že mají nárok na různou finanční podporu, pečovatelé provádějí širokou škálu úkolů (stejných jako formální pečovatelé), které zahrnují mimo jiné i emocionální podporu a pomoc, čas, který věnují péči, není omezen.

Podobně definuje formální a neformální péči Kotrusová et al. (2013). Formální péče zahrnuje služby, které osobám závislým na péči poskytují kvalifikovaní profesionálové státních, soukromých nebo neziskových organizací. Dle § 78 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „**zákon o sociálních službách**“), jsou tyto služby poskytovány jen na základě oprávnění k poskytování služeb, jež vzniká rozhodnutím o registraci, hovoříme tak o registrovaných sociálních službách. Péče je poskytována na základě uzavřené smlouvy mezi organizací a klientem, kde je specifikováno, jaký typ služby a v jakém rozsahu bude tato služba poskytována. Za poskytnuté služby jsou formální pečující placeni, jejich pracovně právní vztah je garantován zákonem.

Neformální péči dle Kotrusové et al. (2013) poskytují především rodinní příslušníci, někdy sousedé nebo přátelé, není však podmínkou, aby mezi pečujícími a pečovanou osobou byly sociální vazby před započítáním péče. Neformální pečující nemají obvykle odborné vzdělání nebo proškolení k poskytování péče a za poskytnutou péči nepobírají mzdu. Rozsah úkonů, které provádějí je srovnatelný s úkony, jež poskytují profesionální pečovatelé. Neuzavírají smlouvu s pečovanou osobou, časový rozsah péče není nijak omezen.

Na pomezí formální a neformální péče stojí péče poskytovaná asistentem sociální péče, jež je definován v § 83 zákona o sociálních službách. Tento druh péče nelze označit za péči neformální, neboť asistent sociální péče musí uzavřít s osobou, které poskytuje péči, písemnou smlouvu, která kromě jiného obsahuje i výši úhrady za péči. Zároveň se nejedná ani o péči formální, neboť asistent sociální péče nepotřebuje oprávnění k poskytování sociálních služeb.

Sdílená péče propojuje výhody formální a neformální péče, umožňuje pečujícím osobám pracovat, odpočívat nebo věnovat se rodině, využít odborných rad a zkušeností profesionálů. Vzájemné kombinování péče zvyšuje šanci na kvalitní život pečujících i pečované osoby (Čtvrtník, Tomášková, 2021). Takovéto pojetí sdílené péče odpovídá komplementárnímu modelu péče, kdy spolupráce profesionálních služeb s neformálně pečujícími hraje významnou roli v jejich podpoře, prevenci vyčerpání a ochraně pečovaných osob před špatným zacházením (Janečková, in Dragomirecká, 2020). Další možností, jak chápat sdílenou péči je „*sdílení v blízké i širší rodině, mezi přáteli, sousedy, v komunitě či prostřednictvím dobrovolníků.*“ (Holeňová, 2019, str. 1). Klinecká (2021) zmiňuje zajímavou formu sdílené péče o děti s autismem Foster sharing, v České republice známou pod názvem Home Sharing, kdy pečlivě vybraní a proškolení dobrovolníci pravidelně střídají rodiče v péči o děti s autismem.

2 Neformálně pečující

Podle Evropské charty rodinných pečujících (2017) můžeme vymezit pojem rodinného pečovatele jako neprofesionálního pečovatele, který na základě vlastního rozhodnutí, nebo proto, že nenalezl jinou volbu, pečuje o závislou osobu v bezprostředním okolí. Poskytuje základní péči pravidelně nebo nepravidelně a může mít různé formy. Jde například o ošetrovatelskou péči, pomoc při vzdělávání a sociálních aktivitách, pomoc při vyřizování úředních záležitostí, emocionální podpora, pomoc s komunikací a domácími pracemi.

Dle Geissler (2021) je neformálním nebo rodinným pečujícím každý člověk, který poskytuje péči blízké osobě závislé na péči z důvodu zdravotního postižení, nemoci nebo věku bez nároku na odměnu, na základě principu rodinné solidarity a subsidiarity a není profesionálním pečujícím.

Z používání pojmů neformální pečující a rodinný pečující v odborné literatuře lze odvodit, že pojem neformálně pečující má širší význam, neboť v sobě zahrnuje jak pečující z řad rodiny, tak i pečující z blízkého okolí pečované osoby, přátele, sousedy nebo dobrovolníky (Truhlářová, 2015).

Novela zákona o sociálních službách, provedená zákonem č. 164/2024 Sb., částečně účinná od 1. 7. 2024 nově vymezuje pojem pečující osoba. Zde se rozumí pečující osobou osoba blízká, která je uvedena v žádosti o příspěvek na péči, dále pak osoba, které je vypláceno dlouhodobé ošetrovné a osoba poskytující péči osobě, která spadá do cílové skupiny poskytované sociální služby.

I když takto vymezený pojem pečující osoby má užší význam než neformálně pečující (neformálně pečující poskytuje péči osobě závislé na péči z důvodu zdravotního postižení, nemoci nebo věku a nezáleží na tom, zda tato osoba má přiznaný příspěvek na péči nebo o něj žádá, či za ošetrování této osoby je vypláceno dlouhodobé ošetrovné nebo zda je tato osoba klientem sociální služby), přesto je to významný posun směrem k definici neformálně pečujících a v důsledku tak jejich potenciální identifikaci. Pečující osoba již není vymezena pouze v kontextu osob, kterým je přiznán příspěvek na péči.

Specifikem rodinné péče je, že pečující s pečovanou osobou jsou v příbuzenském nebo jiném blízkém vztahu a pojí je osobní citové vazby. To může být kladem péče, ale také

zdrojem rizik (Dobiášová, Kotrusová, 2017). Mezi rizika řadí Twigg a Atkin (1994) očekávání, že rodinní pečující zvládnou vlastními silami a bez podpory péči, která je i pro profesionály náročná. Jako další z možných rizik je, že díky pocitu závazku a zodpovědnosti nemohou rodinní pečující péči lehce omezit nebo ukončit, je-li již nad jejich síly, a především rodinní pečující často nečiní rozhodnutí začít pečovat zcela dobrovolně a bez tlaku okolí a okolností. Na to, že rozhodnutí pečovat o blízkého člověka velmi často není dobrovolným rozhodnutím upozorňuje i Triantafillou et al. (2010), která zmiňuje celou řadu faktorů, jež toto rozhodnutí ovlivňují, např. ekonomická situace pečovatele, náklady a dostupnost formální péče a opatření veřejné politiky na podporu neformální péče. Jeřábek (2013) na základě výzkumu dělí rodinné pečující do 4 skupin. První skupinu (34 %) tvoří pečující, kteří pečují rádi a nemají konfliktní vztahy s pečovanou osobou, ve druhé skupině (10 %) jsou pečující, kteří pečují rádi, ale připouští konflikty s pečovanou osobou, třetí skupina (24 %) je skupina pečujících, které péče netěší, ale mají dobré vztahy s pečovanou osobou, čtvrtá skupina (32 %) přímo nazvaná „péče z donucení“, pečující nepečují rádi, nemají dobré vztahy s pečovanou osobou a je zde nejvyšší počet těch, kteří mají pocit, že péči nezvládají.

Ve zprávě z výzkumu zaměřeného na vybrané aspekty života neformálních, rodinných pečovatelů popisuje Šimoník (2015) dopady péče na samotné pečovatele. Ti považují za nejpálčivější problém ztrátu svého volného času s čímž souvisí nedostatek času na osobní život a ztráta soukromí, nutnost omezit nebo rezignovat na společenský život a koníčky. Vedle zhoršení finanční situace, většina z nich pociťuje v důsledku péče psychické vyčerpání či zdravotní problémy.

Z tohoto důvodu je důležité, aby byla neformálně pečujícím poskytována podpora v dostatečné míře a správnou formou, neboť není-li tomu tak, přestává pečující zátěž způsobenou pečováním zvládat a ocitá se v krizi, jež přináší vysokou míru stresu (Drličková, 2021).

3 Nástroje na podporu neformálně pečujících

Neformálně pečující představují významný pilíř systému dlouhodobé péče a podle údajů OECD tvoří 70–90 % poskytovatelů dlouhodobé péče. V České republice je podíl neformálně pečujících na celkové dlouhodobé péči podobný. Význam neformální péče je klíčový v zajišťování podpory lidem závislým na péči, proto je třeba tématu věnovat pozornost a neformálně pečující podporovat na všech úrovních (Geissler, 2021).

Veřejná politika by měla být proto koncipována tak, aby redukovala zátěž neformálně pečujících a snižovala ekonomické náklady spojené s péčí (Colombo et al., 2011). Na neformální péči by nemělo být nahlíženo jako na samozřejmou a snadno dostupnou formu dlouhodobé péče, jež zaplňuje mezery v poskytování formálních služeb (Kotrusová et al., 2013). U veřejných politik zemí EU zaměřených na podporu neformální péče můžeme vysledovat některé shodné rysy. Jde především o finanční podporu pečujících rodin (cash-for-care), podpora služeb (in-kind services), posílení role uživatelů při výběru služeb a zavádění ekonomických nástrojů na podporu neformální péče (Kotrusová et al., 2013).

Česká republika nemá komplexně řešenou politiku podpory neformálně pečujících, jedná se spíše o souhrn opatření a nástrojů, jak přímých, tak nepřímých Geissler et al. (2015). Podobně píše i Dobiášová a Kotrusová (2017, s. 22), že *„navzdory zvyšujícímu se zájmu o problematiku neformální péče v ČR nemůžeme dost dobře explicitně hovořit o ucelené politice neformální péče, neboť žádná taková prozatím neexistuje.“*

V rámci veřejné politiky využívá v současnosti Česká republika řadu nástrojů na podporu neformálních pečujících, kterými jsou dle Geissler et al. (2015): národní strategické a koncepční dokumenty, operační programy Evropských strukturálních fondů, regionální a místní koncepce, ekonomické nástroje, sociální služby, systém zdravotnictví. Podobným způsobem vyjmenovávají Dragomirecká et al. (2020) formální nástroje podpory rodinné péče o seniory jako jsou mezinárodní, národní a regionální strategické dokumenty, sociální práce na regionální úrovni, sociální služby, ekonomická podpora. Kotrusová et al. (2013) rozdělují nástroje na takové, které jsou určeny přímo pečujícím osobám a zahrnují služby (poradenství, výcvik a vzdělávání, podpůrné skupiny pečujících, asociace laických pečovatелů), podporu na trhu práce (zkrácené úvazky, flexibilní pracovní doba), finanční podporu (dávky určené pečujícím, úlevy na daních,

pojištění). Druhou skupinou nástrojů jsou ty, jež jsou určeny osobám, o které je pečováno, ale sekundárně pomáhají i pečujícím. Významným finančním nástrojem z této skupiny nástrojů jsou příspěvky na péči, ze služeb především respitní péče, dále pak sociální a zdravotní služby poskytované pečovaným osobám.

V dalších kapitolách se budeme zabývat jednotlivými nástroji podrobněji.

3.1 Národní strategické a koncepční dokumenty

Strategie je forma veřejně-politického dokumentu, který zastřešuje a vytyčuje směr v tvorbě veřejné politiky v určité oblasti. Obvykle je tvořena na delší časové období, měla by být nadresortní a měla by vznikat za přispění širokého spektra aktérů z veřejného i soukromého sektoru. Výsledný dokument by měl být obecně přijímán a měl by garantovat kontinuitu v naplňování cílů (Drhová et al., 2007).

Strategické dokumenty vznikají na národní, regionální i lokální úrovni a mohou tak přispívat ke kontinuitě ve směřování politiky a jejím plánování. I přes dlouhodobější zaměření strategií by dokumenty měly být stále průběžně upravovány a měly by reagovat na vývoj situace v dané oblasti (Geissler, 2019).

Díky zvyšujícímu se zájmu o problematiku neformální péče a absenci zastřešující strategie je tato cílová skupina součástí rostoucího počtu více či méně na sebe navazujících a provázaných strategických dokumentů na všech úrovních. Uchopení problematiky v jednotlivých dokumentech se pak liší, stejně jako zaměření konkrétních strategických dokumentů. (Geissler, 2019)

Národní strategické dokumenty, které se dotýkají problematiky neformální péče:

- Národní strategie rozvoje sociálních služeb na rok 2016-2025 (Pospíšil, 2016)

Definuje a analyzuje problematiku neformální péče v Oblasti 4: Pečující osoby a neformální péče. Ve svých specifických cílech D1-D4 klade důraz na sociálně-finanční zabezpečení pečujících osob (podpora částečných úvazků a flexibilní formy práce, zavedení nových finančních podpor a zlepšení funkce příspěvku na péči), zvýšení podpory prostřednictvím zdravotních a sociálních služeb, zlepšení informovanosti o neformální péči, zvýšení podpory ze strany veřejné správy (zavedení koordinátora podpory na obcích III. typu, začlenění problematiky neformální péče do regionálních strategických dokumentů) (Pospíšil, 2016).

- Strategie rodinné politiky 2024-2030 (MPSV, 2023)

Tato strategie klade důraz na podporu integrace pracovního, rodinného a osobního života skrze opatření v oblasti pracovně-právní legislativy a dávkové podpory (návrh na změnu zákoníku práce v oblasti nároku na flexibilní pracovní podmínky, ukotvení daňových slev i v oblasti podpory pečujících o osoby blízké – např. skrze daňový odpočet části nákladů na terénní služby), zvýšení dostupnosti terénních sociálních služeb, včetně krizových tak, aby senioři, tzn. osoby závislé na péči, mohli co nejdéle zůstat ve svém domácím prostředí (MPSV, 2023).

- Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025 (Espinoza, 2020)

Národní plán má jako jeden z hlavních cílů návrh zařazení neformálních pečujících do cílových skupin sociálních služeb (Espinoza, 2020). Tento cíl byl novelou zákona o sociálních službách platnou od 1. 7. 2024 již naplněn.

3.2 Regionální strategické dokumenty

Vzhledem k tomu, že ani na národní úrovni neexistuje jednotný strategický či koncepční dokument, který by se věnoval problematice neformální péče, řeší obce a kraje podporu neformálně pečujících na svém území zejména v rámci střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb, popř. v rámci plánu vyrovnávání příležitostí osob se zdravotním postižením nebo v koncepcích rodinné či seniorské politiky (Geissler et al., 2015). To, jak zmiňuje Geissler (2019), však není ideální stav a představuje riziko, že k pečujícím osobám nebude přistupováno jako ke svébytné skupině, ale pouze skrze potřeby osob pečovaných.

Zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na svém území ukládá kraji zákon o sociálních službách. Na tvorbě plánu kraj spolupracuje s obcemi, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou sociální služby poskytovány. Obcím tento zákon ukládá povinnost sdělovat kraji informace týkající se potřebnosti sociálních služeb na svém území. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb kraje je povinným podkladem pro předložení žádosti kraje o státní dotaci

na poskytování sociálních služeb, kterou pak kraj v přenesené působnosti, tj. jménem státu, přerozděluje poskytovatelům těchto služeb.

3.3 Místní koncepční dokumenty

Obcím zákon o sociálních službách, ukládá v rámci samostatné působnosti povinnost spolupracovat s krajem na tvorbě střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje a sdělovat kraji informace o potřebnosti sociálních služeb na svém území. Vhodným nástrojem pro získávání těchto informací je dle metodiky MPSV komunitní plánování (MPSV, 2020 a). Metoda komunitního plánování se jeví jako relevantní, protože se jedná o metodu participativní, tzn. umožňující zainteresovaným aktérům a veřejnosti spoluúčast na rozhodování (MPSV, 2020 b). V rámci metody komunitního plánování spolu plánují a spolupracují minimálně tři strany (princip triády): zadavatelé (subjekty odpovědné za zajišťování služby pro občany), poskytovatelé (fyzické nebo právnické osoby realizující konkrétní službu) a uživatelé sociálních a návazných služeb (občané využívající službu pro řešení své nepříznivé situace). Úkolem pracovních skupin, v nichž jsou zastoupeni zástupci všech tří stran, je zjišťování skutečných potřeb občanů a nastavení sociálních a návazných služeb na území obce. Výstupy plánování jsou postupovány krajské úrovni a mohou se promítnout i do koncepčních dokumentů obce.

Problematické je zastoupení neformálně pečujících v pracovních skupinách komunitního plánování. Tato „*nizká participace pečujících osob na tvorbě politiky je způsobena také nízkou advokační silou skupiny.*“ (Geissler, 2019 a, str. 19) Z uvedeného je zřejmé, že na úrovni obcí je zařazení neformálně pečujících do strategických dokumentů spíše výjimečné. Existuje proto riziko, že sociální služby na území obce nebudou nastaveny tak, aby efektivně podporovaly sdílení péče s profesionály ani nebudou vznikat návazné služby přímo pro pečující (Geissler, 2021).

3.4 Operační programy Evropských strukturálních fondů

Dalším zdrojem podpory neformálně pečujícím, i když nepřímým, mohou být dotace čerpané z Evropských strukturálních fondů prostřednictvím operačních programů. Operační program s názvem Zaměstnanost plus (OPZ+), jehož řídicím orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR představuje klíčový nástroj pro využívání

finančních prostředků z Evropského sociálního fondu plus v oblasti zaměstnanosti a sociálního začleňování v programovém období 2021-2027 (MPSV, 2020 c).

Dokument k operačnímu programu Zaměstnanost+ uvádí mezi hlavními identifikovanými problémy a potřebami ČR v oblasti lidských zdrojů v kapitole Přístup ke službám, že „*poměrně nízkou podporu mají stále tzv. neformálně pečující – at' již rodinní příslušníci nebo jiné fyzické osoby, a to i při ukončení péče a návratu pečovatele na trh práce. Poskytování větší podpory neformálně pečujícím má přitom potenciál zlepšit poskytovanou pomoc a omezit přechod osob do pobytových sociálních služeb.*“ (MPSV, 2022, s. 9)

MPSV prostřednictvím výzev k čerpání prostředků z operačního fondu Zaměstnanost+ pak konkrétním způsobem určuje, jak budou naplňovány cíle operačního programu.

3.5 Sociální práce na lokální úrovni

Obecní úřady jsou orgány veřejné správy, které jsou občanům nejbližší. Sociální práce na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností je vykonávána dle zákona o sociálních službách, zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v přenesené působnosti. Havlíková (2017) mluví ve svém výzkumu o tzv. modelu smíšené územní správy, kde nemůže samospráva obcí přímo zasahovat do výkonu sociální práce v přenesené působnosti, avšak volení zástupci mají možnost ovlivňovat výkon agendy nepřímou, mají vliv na organizační strukturu úřadu, počet zaměstnanců či personální obsazení.

Mezi hlavní úkoly sociálních pracovníků na obecních úřadech řadí Hubíková et al. (2023) poskytování podpory a pomoci občanům (jednotlivcům, skupinám, komunitám), kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, předcházení vzniku sociálních problémů a intervenci v raných fázích, koordinaci služeb dostupných v regionu (zajišťování spolupráce s poskytovateli sociálních služeb, zdravotnickými institucemi, školami a dalšími subjekty), pomoc občanům zorientovat se v systému sociálních služeb, dávkové pomoci. Sociální pracovníci na obecních úřadech díky znalosti potřeb svých klientů, mohou sehrát významnou advokační roli v hájení zájmů a práv klientů a mohou podporovat změny

ve veřejné politice a nastavení systému v jejich prospěch. Pro sociálního pracovníka obecního úřadu ORP je klíčová práce v terénu, aktivní vyhledávání osob, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, sociální šetření, mapování potřeb a poradenství v přirozeném prostředí klientů (Zajacová, 2022). Sociální práce by měla být vykonávána na území celé ORP a sociální pracovník by měl při vyhledávání potřebných klientů spolupracovat s pracovníky obcí I. a II. typu (Geissler, 2021).

Pro snazší vykazování sociální práce je zaveden Standardizovaný záznam sociálního pracovníka (SZSP), jehož vzor je obsažen v příloze vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí č. 332/2013 Sb., vyhláška o vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka. Zde je uvedeno deset cílových skupin sociální práce. Mezi nejčastější klienty sociální práce na obecních úřadech patří lidé ohrožení chudobou a sociálním vyloučením, lidé žijící rizikovým způsobem života, lidé s kriminální historií, dále pak jsou to například lidé nezaměstnaní, dlouhodobě nemocní, rodiče samoživitelé nebo lidé žijící v bytové nouzi či bez přístřeší, senioři, lidé se zdravotním postižením, rodinní pečující, po roce 2022 výrazně přibylo klientů, kteří v důsledku ruské agrese museli uprchnout z Ukrajiny.

Specifickou cílovou skupinou sociální práce je skupina neformálně pečujících osob, pro něž je péče o svého blízkého náročnou životní situací, jež nemohou sami řešit, a může vést k jejich sociálnímu vyloučení. Cílem podpory pečujících osob ze strany obcí by mělo být nastavení podpory tak, aby *„pečující zvládali péči dlouhodobě poskytovat, péče byla udržitelná a byla zachována dobrá kvalita života osoby v péči i pečující osoby, tj. aby péče nepřiměřeně nedopadala na další životní oblasti pečující osoby a celé rodiny.“* (Geissler, 2021, str. 12). Základními principy podpory pečujících jsou dle Geissler (2021) komplexita, koordinovanost a proaktivní nabízení podpory ze strany obce. Sociální pracovník obecního úřadu ORP může být koordinátorem, který pomáhá s celkovým nastavením péče a zajištěním potřebné podpory, pomůže najít řešení v krizových momentech a bude pečující dlouhodobě doprovázet.

3.6 Sociální služby

Sociální služby představují významný nástroj na podporu neformálně pečujících. Sdílení péče mezi profesionálními službami a neformálně pečujícími zvyšuje šanci na kvalitní život pečující i pečované osoby (Čtvrtník, Tomášková, 2021). Dále pak, jak uvádí Geissler (2021), je pomoc profesionálů klíčová v krizových situacích, kdy pečující osoba např. z důvodu nemoci či nehody pečovat nemůže nebo když dojde ke zhoršení zdravotního stavu závislé osoby.

Právním rámcem pro poskytování sociálních služeb je zákon o sociálních službách. Tento jednak vymezuje druhy sociálních služeb, úhradu nákladů za poskytování služeb, upravuje podmínky poskytování a financování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb a profesní předpoklady pracovníků. Zákon č. 164/2024 Sb., zákon, kterým se mění zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, částečně účinný od 1. 7. 2024, přináší posun v rozšíření pojmu pečující osoba. Pečující osoba již není vymezena pouze v souvislosti s pečovanou osobou, již byl přiznán příspěvek na péči, ale pečující osoba pro účely tohoto zákona může být i osoba, které je nebo bylo vypláceno dlouhodobé ošetrovné a nadále pečuje o blízkou osobu, nebo osoba, která poskytuje péči osobě, jež spadá do cílové skupiny sociální služby. Další změnou, kterou tato novela přináší, je zařazení pečující osoby do cílové skupiny sociální služby sociální poradenství.

Z výčtu sociálních služeb, jež jsou uvedeny v zákoně o sociálních službách, je patrné, že pouze sociální poradenství, odlehčovací služba a raná péče mají ve své definici uvedenu podporu pečujících osob. Ostatní služby jsou určeny osobám závislým na péči a pečující osoby podporují jen nepřímo. Za nejdůležitější a nejčastější formu podpory pečujících, která by měla zmírňovat stres a jejich dlouhodobou zátěž, je považována respitní péče, která je zajišťovaná odlehčovacími službami (Kotrusová et al., 2013). Odlehčovací služby dle ustanovení § 44 odst. 1 zákona o sociálních službách jsou poskytovány osobám se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je pečováno v jejich přirozeném prostředí. Cílem odlehčovací služby je umožnit pečujícím nezbytný odpočinek. Odlehčovací služby jsou poskytovány ve formě terénní, ambulantní a pobytové na přechodnou dobu. Terénní odlehčovací služba je poskytována v domácnosti pečované osoby a slouží dle Geissler et al. (2021) ke kratšímu zastoupení pečující osoby, ambulantní formu využívají pečující

obvykle pravidelně, a to, jak z důvodu možnosti pracovat, vyřídit své věci, anebo odpočívat a mít čas pro sebe, své zdraví. Dlouhodobé odlehčovací pobyty jsou obvykle využívány v případě dovolených pečujících osob, jejich plánovaných pobytů v nemocnicích či v případě krizových situací. Limitujícím faktorem pro využívání odlehčovacích služeb neformálně pečujícími je jejich dostupnost: nedostatečné pokrytí terénní odlehčovací službou v malých obcích a odlehlých lokalitách, omezená provozní doba neodpovídající potřebám pečujících, nedostatečná kapacita pobytových služeb, neexistence krizových lůžek, služby, které nejsou specializovány na klienty vyžadující náročnou péči, finanční náročnost služeb.

Za dostupnost sociálních služeb na svém území je dle zákona o sociálních službách zodpovědný kraj. Ten spolu s obcemi zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb, zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb a určuje síť sociálních služeb. Takto nastavená sociální síť musí dle § 3 písm. i) zákona o sociálních službách zajistit sociální služby na území kraje v dostatečné kvalitě a zejména zajistit jejich dostupnost.

3.7 Ekonomická podpora

Tato kapitola je zaměřena na ekonomickou podporu neformálně pečujících a nástroje umožňující sladění pracovního a rodinného života pečujících. Dle Kotrusové et al. (2013) je jen málo neformálně pečujících osob ekonomicky aktivních, neboť jednak osoby pečující jsou často již samy v důchodovém věku, nebo chtějí-li pracovat, je obtížné skloubit zaměstnání s poskytováním intenzivní péče. Zaměstnavatelé nabízejí poměrně málo flexibilních forem práce, je nedostatek vhodných respitních služeb či je jejich využívání velmi finančně náročné.

3.7.1 Podpora neformálně pečujících osob v systémech zdravotního a sociálního pojištění

V systému veřejného zdravotního pojištění je dle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, stát plátcem pojistného za osoby, které jsou závislé na péči ve stupni II. - IV. a za osoby pečující o tyto osoby a také za osoby pečující o osoby mladší 10 let, které jsou závislé na péči ve stupni I. Zde je nutné zdůraznit, že závislá osoba musí být příjemcem příspěvku na péči a tuto skutečnost musí pečující osoba doložit zdravotní pojišťovně do 8 dnů od vydání rozhodnutí. V případě hospitalizace závislé osoby, která

trvá déle než jeden měsíc, je výplata příspěvku na péči po dobu hospitalizace pozastavena, po tuto dobu také stát nehradí zdravotní pojištění za pečující osobu.

Účast na důchodovém pojištění mají podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, i pečující osoby, které pečují o osobu mladší 10 let, která je závislá na pomoci jiné osoby ve stupni I., nebo o osobu, která je závislá na pomoci jiné osoby ve stupni II.- IV. Dobu, po kterou pečují, je možno počítat jako náhradní dobu pojištění, je však nutné podat na správu sociálního zabezpečení návrh na vydání rozhodnutí o době a rozsahu péče. Současně je potřeba doložit potvrzení o době péče. Pro výpočet výše důchodu se doba péče o osobu závislou zohledňuje jako tzv. vyloučená doba.

Nemocenského pojištění se dle zákona č. 187/2006 Sb., zákona o nemocenském pojištění, účastní pouze zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné, podaly-li přihlášku k pojištění. Nárok na dávku dlouhodobé ošetrovné má účastník nemocenského pojištění, který pečuje o osobu potřebující poskytování dlouhodobé péče v domácím prostředí. Podmínkou získání dávky dlouhodobé ošetrovné je, že ošetřovaná osoba musí být minimálně 4 dny hospitalizována a je předpoklad, že po propuštění jí bude ještě alespoň 30 dnů zajišťována péče. Nebo je ošetřovaná osoba v inkurabilním stavu, který vyžaduje poskytování paliativní péče a dlouhodobé péče v domácím prostředí; v tomto případě se podmínka hospitalizace nevyžaduje. Dávka dlouhodobé ošetrovné je jediným finančním nástrojem určeným přímo pečujícím osobám.

Dle zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, má pečující osoba nárok na podporu v nezaměstnanosti i tehdy, neodpracovala-li v rozhodném období (poslední dva roky před podáním žádosti o podporu) 12 měsíců, neboť dobu péče o osobu, která je závislá na pomoci jiné osoby ve stupni II.- IV., lze započítat jako náhradní dobu zaměstnání.

3.7.2 Finanční zvýhodnění osob pobírajících příspěvek na péči v systému státních sociálních dávek a pěstounských dávek

Dávka státní sociální podpory přídavek na dítě zohledňuje rodiny, v nichž některá ze společně posuzovaných osob má v každém kalendářním měsíci rozhodného období příjem z příspěvku na péči a je mladší 18 let. Nezaopatřenému dítěti pak náleží přídavek na dítě ve zvýšené výměře (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře).

I u dávek pěstounské péče (příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při pěstounské péči), které jsou vymezeny zákonem č. 359/1999 Sb.,

o sociálně právní ochraně dětí, dochází k navýšení, jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby.

3.7.3 Nepřímá podpora prostřednictvím příspěvku na péči

Poskytování příspěvku na péči osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby je vymezeno zákonem o sociálních službách, a to pouze tehdy, pokud tuto pomoc poskytuje osoba blízká, asistent sociální péče, nebo jiný poskytovatel sociálních služeb, který musí být zapsán v registru poskytovatelů sociálních služeb. Příspěvek na péči slouží k zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci. Podle znění tohoto zákona lze dovodit, že by měl sloužit i jako finanční odměna osobě blízké. V praxi však osoba blízká nemá žádný právní nárok na odměnu za péči, neboť mezi ní a osobou závislou není uzavřena smlouva a je čistě na dobrovolnosti závislé osoby, jak s příspěvkem naloží.

Novelou zákona o sociálních službách, platnou od 1. 7. 2024 došlo k navýšení příspěvku na péči ve stupních II.-IV., ve IV. stupni závislosti jsou uvedeny dvě různé výše příspěvku, je rozlišeno, zda se jedná o pomoc, kterou poskytuje poskytovatel pobytových sociálních služeb, zde je částka nižší, nebo ostatní poskytovatelé pomoci.

3.7.4 Postavení pečujících osob v pracovněprávním a služebním vztahu

Zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.) v ustanoveních § 240, 241 a 241a určitým způsobem zohledňuje zaměstnance, který prokáže, že převážně sám dlouhodobě pečuje o osobu, která se považuje za osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II.-IV. Zaměstnanec, který pečuje o osobu závislou na pomoci jiné osoby, může být vyslán na pracovní cestu jen se svým souhlasem a přeložen může být jen na svou žádost. Dále pak, požádá-li zaměstnavatele písemně o kratší pracovní dobu nebo jinou úpravu pracovní doby nebo o výkon práce na dálku, je zaměstnavatel povinen žádosti vyhovět, nebrání-li tomu vážné provozní důvody. Nevyhoví-li zaměstnavatel žádosti, je povinen to písemně odůvodnit. Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, zohledňuje pečující státní zaměstnance podobným způsobem.

4 Územní samospráva

Veřejná správa se v České republice dělí na státní správu a územní samosprávu. Dle Ústavy České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) jsou základními územními samosprávnými celky obce, vyššími územními samosprávnými celky jsou kraje. Obec spravuje své vlastní záležitosti týkající se rozvoje svého území a potřeb občanů, toto je zákonem o obcích (zákon č. 128/2000 Sb.) označeno jako samostatná působnost. Obci může také stát svěřit výkon státní správy v rozsahu daném zákonem. Zde se jedná o přenesenou působnost. Pro výkon státní správy se území České republiky dle zákona č. 51/2020 Sb., zákon o územně správním členění státu, člení na správní obvody krajů a ty dále na správní obvody obcí s rozšířenou působností. Správní obvod obce s rozšířenou působností (SO ORP) je vymezen výčtem území obcí. Obce můžeme členit dle objemu výkonu přenesené působnosti na obce I., II., III. typu. Na obce I., které jsou pověřeny výkonem přenesení působnosti v základním rozsahu, obce II. typu jsou obce s pověřeným obecním úřadem a obce III. typu jsou obce s rozšířenou působností, které vykonávají přenesenou působnost v největším rozsahu (MMR, 2020).

5 Výzkumná část

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bakalářské práce bylo zjistit, zda existují rozdíly v podpoře neformálně pečujících na regionální úrovni, konkrétně mezi dvěma správními obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP Kaplice a SO ORP Trhové Sviny. Výzkum vycházel z otázky, zda je možné, aby ORP uplatňovaly různé nástroje na podporu neformálně pečujících nebo je využívaly různým způsobem.

K formulování hlavního výzkumného problému vedla otázka, zda je možné, aby dvě různé ORP uplatňovaly různé nástroje podpory neformálně pečujících. Na jejím základě pak vznikla hlavní výzkumná otázka (dále jen HVO).

HVO: Uplatňují dvě sousední obce s rozšířenou působností, ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny, na svém území rozdílné nástroje na podporu neformálně pečujících?

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky byly stanoveny dílčí výzkumné otázky. Těmito dílčími výzkumnými otázkami (dále jen DVO) jsou:

DVO1: Je obsažena podpora neformálně pečujících v koncepčních dokumentech ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny?

DVO2: Jaké nástroje na podporu neformálně pečujících využívají sociální pracovníci ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny?

DVO3: Jaké je pokrytí území ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny odlehčovacími službami, jaká je jejich kapacita a využití?

5.2 Použitá metodika

Ve výzkumné části se zaměříme na ty nástroje podpory neformálně pečujících, které mají regionální charakter. Těmito nástroji jsou regionální koncepční dokumenty, sociální práce na úřadě ORP a pokrytí území ORP sociálními službami. U posledně jmenovaného nástroje došlo ještě k dalšímu zúžení výběru a ze sociálních služeb byla zvolena odlehčovací služba.

V této bakalářské práci byla použita metoda komparativní případové studie. Uskutečnění případových studií zahrnovalo řadu dílčích činností: analýzu dokumentů, přípravu

rozhovorů pro jednotlivé typy komunikačních partnerů, výběr lokalit, získání respondentů ke spolupráci, uskutečnění rozhovorů, jejich přepis, třídění dat, jejich vyhodnocení a komparaci.

Za aktéry případové studie byly cíleně vybrány dvě sousedící ORP, úkolem bylo popsat, jak jsou podporováni neformálně pečující žijící na území těchto ORP a vzájemným porovnáním (komparací) těchto dvou případů odpovědět na hlavní výzkumnou otázku.

Data k zodpovězení první dílčí výzkumné otázky byla získána analýzou obsahu dokumentů. Byla použita kvantitativní výzkumná strategie, DVO1 byla operacionalizována a převedena do měřitelných indikátorů, jejichž seznam je uveden v tabulce č. 3. Těmito indikátory jsou konkrétní způsoby, jimiž je v dokumentech vyjádřena podpora neformálně pečujícím. V rámci triangulace dat byly dále vedeny polostrukturované rozhovory se členy řídicích skupin, které jsou základním řídicím, iniciačním a koordinačním orgánem celého procesu komunitního plánování sociálních služeb (KPSS). Otázky k polostrukturovanému rozhovoru jsou vloženy v příloze č. 2.

K získání dat ke druhé dílčí výzkumné otázce byla použita kvalitativní výzkumná strategie, metoda dotazování. Otázky k polostrukturovanému rozhovoru se sociálními pracovníky jsou součástí přílohy č. 3.

Pro získání dat k třetí výzkumné otázce byla použita data z Registru poskytovatelů sociálních služeb (elektronická forma), který dle zákona o sociálních službách spravuje MPSV a je přístupný na portálu MPSV, dále pak metoda dotazování formou e-mailové korespondence a telefonních hovorů.

5.3 Popis výzkumného souboru

V tomto výzkumu se jedná o dvou případovou studii, jejíž aktéři (dvě ORP) byli vybráni záměrným výběrem tak, aby si alespoň přibližně odpovídali svou velikostí, počtem obyvatel a geografickou polohou. Správní obvod obce s rozšířenou působností Kaplice se nachází v Jihočeském kraji v okrese Český Krumlov, má rozlohu 485 km², do tohoto obvodu spadá 15 obcí s celkovým počtem 20 171 obyvatel. Správní obvod obce s rozšířenou působností Trhové Sviny se nachází v Jihočeském kraji v okrese České Budějovice, má rozlohu 452 km², do tohoto obvodu spadá 16 obcí s celkovým počtem 19 580 obyvatel (Český statistický úřad, 2023). Dalším důvodem pro výběr bylo ověření

osobní zkušenosti výzkumníka, který v obou ORP působil jako pracovník v sociálních službách.

Komunikační partneři KP1 a KP2 byli záměrně vybráni jako zástupci řídicí skupiny komunitního plánování na obcích. Za každou obec byl osloven jeden zástupce řídicí skupiny. Kontakt na KP1 byl uveden v dokumentu, pomocí e-mailové korespondence byl osloven a požádán o rozhovor, zároveň mu byl vysvětlen účel rozhovoru a byly mu zaslány otázky polostrukturovaného rozhovoru. KP2 byl kontaktován telefonicky a požádán o rozhovor, z důvodu zaneprázdněnosti bylo dohodnuto, že na zasláné otázky odpoví písemně. Komunikační partneři KP3, KP4 a KP5 jsou sociálními pracovníky zkoumaných ORP. Výběr byl záměrný a provedli jej vedoucí odboru sociálních věcí daných obcí, kritériem výběru byla sociální práce s neformálně pečujícími. Kontakt na ně poskytl vedoucí sociálních odborů ORP a zároveň souhlasili s jejich účastí na výzkumu. Stejně tak všichni vybraní sociální pracovníci souhlasili s účastí na výzkumu. Kompletní přehled zdrojů dat použitých ve výzkumu obsahuje tabulka č.1.

Tabulka 1: Přehled zdrojů dat použitých ve výzkumu

Zdroje dat	ORP Kaplice	ORP Trhové Sviny
Strategické dokumenty lokálního charakteru	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kaplice na rok 2020-2022 (KAP1)	Komunitní plán sociálních služeb na území ORP Trhové Sviny na období 2019–2021 (TS1)
	Akční plán na rok 2023- na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kaplice (KAP2)	Plán sociálních a souvisejících služeb na území ORP Trhové Sviny na období 2023–2025 (TS2)

	ORP Kaplice – výstupy z dotazníkového šetření (březen-duben 2023) (KAP3)	ORP Trhové Sviny – výstupy z dotazníkového šetření (březen-duben 2023) (TS3)
Členové řídicích skupin KP	KP1	KP2
Sociální pracovníce	KP3, KP4	KP5
Registr poskytovatelů sociálních služeb – odlehčovací služba	Na území ORP se nenachází žádný poskytovatel ani zařízení poskytovatele odlehčovací služby	Ledax o.p.s.

Zdroj: Vlastní výzkum

5.4 Realizace výzkumu

Koncepční dokumenty byly vyhledány na webových stránkách měst Kaplice a Trhové Sviny, dále pak na sociálním portálu Jihočeského kraje. Rozhovor s KP1 se uskutečnil na počátku února 2024. KP2 byl kontaktován telefonicky a požádán o rozhovor, z důvodu zaneprázdněnosti bylo dohodnuto, že na zaslané otázky odpoví písemně. Kontakty na další komunikační partnery KP3, KP4 a KP5 byly získány prostřednictvím vedoucích sociálních odborů na jednotlivých ORP. Každý z nich byl telefonicky osloven, požádán o rozhovor a byl domluven termín a místo uskutečnění rozhovoru. Všem komunikačním partnerům bylo sděleno téma bakalářské práce, cíle práce a pro jaký účel budou sloužit výsledky výzkumu, dále jim byly předem zaslány otázky polostrukturovaného rozhovoru a byli požádáni o souhlas s nahráváním a následným zpracováním rozhovorů (viz příloha č. 1).

Rozhovory začínaly neformálním, volným rozhovorem, dokud se respondenti nezačali chovat uvolněně a přirozeně. Všichni komunikační partneři byli ústně seznámeni s obsahem informovaného souhlasu (Příloha č.1) a podepsali jej. Následně začal rozhovor a jeho nahrávání. Na závěr rozhovoru byli účastníci vyzváni, zdali by sami chtěli rozhovor doplnit, nebo mají k výzkumu či průběhu rozhovoru otázky.

Při vyhledávání odlehčovací služby v Registru poskytovatelů sociálních služeb, bylo vyhledávání postupně rozšiřováno z území ORP, na okres, v němž ORP působí až na přilehlé okresy, z důvodu malého zastoupení poskytovatelů odlehčovací služby. Z takto získaných informací, byla sestavena tabulka a doplněna o údaje o konkrétních počtech klientů z jednotlivých ORP. Tyto údaje byly získány od poskytovatelů odlehčovacích služeb na základě telefonické nebo elektronické žádosti.

Časový harmonogram výzkumu zahrnuje následující tabulka č. 2.

Tabulka č.2: Časový harmonogram výzkumu

Činnost	Časové období
Studium a analýza dokumentů	Leden 2024
Rozhovor s KP1, KP2	Počátek února 2024
Rozhovory s KP3, KP4, KP5	Březen 2024
Vyhledávání v Registru poskytovatelů sociálních služeb a dotazování u jednotlivých poskytovatelů na upřesnění údajů	Duben 2024
Vyhodnocování dat	Květen–červen 2024

Zdroj: Vlastní výzkum

5.5 Způsob vyhodnocování dat

Analýza dat se střídala s fází sběru dat. Pro analýzu dokumentů byla použita kvantitativní výzkumná strategie, DVO1 byla operacionalizována a převedena do měřitelných indikátorů. Těmito indikátory jsou konkrétní způsoby, jimiž je v dokumentech vyjádřena podpora neformálně pečujícím. Následně bylo zjišťováno, zda se v dokumentu vyskytují či nikoliv a zaznamenáno do tabulky č. 3. Po obsahové analýze dokumentů, byl vypracován soubor otázek, které směřovaly na tvůrce dokumentů. Otázky byly formulovány tak, aby bylo možno lépe pochopit roli neformálně pečujících při tvorbě těchto dokumentů.

Data v podobě zvukových souborů byla uložena v počítači a následně pomocí aplikace Beey.io převedena do textové podoby. Takto vytvořené .PDF soubory byly dále zpracovány.

Přepsané texty rozhovorů byly vytištěny, opakovaně pročitány a vyřazeny ty části, které se nevztahovaly k výzkumnému tématu. Určitému textovému segmentu byly přiřazeny kódy a poznamenány na okraj textu. Dalším krokem bylo hledání identických kódů a jejich setřídění do podkategorií a kategorií a následné uspořádání do přehledné tabulky.

5.6 Etika výzkumu

Výzkumu se zúčastnilo celkem 5 komunikačních partnerů. Celkem se 4 byly vedeny rozhovory osobně, jeden z komunikačních partnerů odpověděl na zaslané otázky písemně. Problematické v tomto výzkumu bylo zachování anonymity komunikačních partnerů, i přesto, že nejsou ve výzkumu uvedena jejich jména, nelze vzhledem k názvu bakalářské práce anonymizovat místo jejich působení. Dále byli poučeni, že mohou kdykoli svou účast na výzkumu ukončit.

6 Výsledky

Analýzou získaných kvantitativních a kvalitativních dat budou v této kapitole postupně zodpovězeny dílčí výzkumné otázky.

6.1 Podpora neformálně pečujících v koncepčních dokumentech ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny.

Pro analýzu strategických dokumentů na lokální úrovni, byly relevantní ty dokumenty, které se dotýkaly oblasti neformální péče. Tomuto kritériu v ORP Kaplice vyhovovaly dva dokumenty: Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kaplice na rok 2020-2022 (KAP1) a Akční plán na rok 2023- na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kaplice (KAP2).

V rámci analýzy těchto dokumentů byly podstatné tyto indikátory: podpora služeb určených neformálně pečujícím, finanční podpora určená přímo pečujícím osobám nebo organizacím zabývajícím se podporou neformálně pečujících a vyjádření přímé nebo nepřímé podpory neformálním pečujícím osobám. Vzhledem k tomu, že KAP2 je aktualizací KAP1, lze sledovat vývoj indikátorů v čase.

Indikátor, který vyjadřuje podporu služeb určených neformálně pečujícím, byl zastoupen v KAP1 i KAP2 v rámci Priority 1 Podpora a rozvoj systému poskytovaných sociálních služeb pod číslem Opatření 1.10 Odlehčovací služby. Dle zákona o sociálních službách, je tato služba definována jako terénní, ambulantní nebo pobyťová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je jinak pečováno v jejich přirozeném sociálním prostředí. Cílem služby je umožnit pečující fyzické osobě nezbytný odpočinek. Podle tohoto cíle ji tedy můžeme chápat jako službu určenou neformálně pečujícím. A zatímco v KAP1 je jedinou aktivitou naplňující opatření Aktivita 1.10.1 Zajištění dostupnosti odlehčovací služby a předpokládaným realizátorem NNO Ledax o.p.s., tak v KAP2 toto opatření naplňují již tři aktivity: pokračuje Aktivita 1.10.1 Zajištění dostupnosti odlehčovací služby a „pro následující roky je plánováno poskytovat službu ve stejném rozsahu a kvalitě, a také postupné rozšiřování služby“, Aktivita 1.10.2 Zajištění dostatečné kapacity odlehčovací služby, tato aktivita bude realizována příchodem dalšího poskytovatele - Domácí hospic sv. Víta a Aktivita 1.10.3 Zajištění dostupnosti odlehčovací služby PAS (služba pro klienty s poruchou autistického spektra) - APLA

Jižní Čechy, z.ú., jejímž cílem „*je nabídnout rodinám s dětmi s PAS možnost odpočinku od náročné péče o své děti, volný čas, kdy si mohou zařídit své záležitosti, odjet na dovolenou, věnovat se zdravému sourozenci nebo prostě jenom vyzkoušet, jak se jejich dítě bude chovat v cizím prostředí a jak odloučení zvládnou obě strany*“. Zde je tedy zcela patrné, že podpora neformálně pečujících osob prostřednictvím odlehčovacích služeb má rostoucí tendenci.

Dále pak tento indikátor byl zastoupen v rámci Priority 3 Podpora a rozvoj souvisejících služeb pod číslem Opatření 3.2 Podpora návazných služeb pro seniory a OZP. Kde související služby „*jsou další služby (nedefinované Zákonem o sociálních službách), které vhodně navazují na stávající sociální služby a významně rozšiřují možnosti pomoci cílovým skupinám*“. Jako jedna z aktivit vedoucích k naplnění je Aktivita 3.2.4 Podpora neformálních pečovatелů. V KAP1 je cíl formulován spíše obecně: „*cílem je zajištění potřeb a systematické podpory pečujících osob, která povede ke zvýšení jejich kompetencí a zlepšení kvality jejich života a života osoby, o kterou pečují. Hlavními nástroji je poradenství, vzdělávání a pomoc neformálním pečujícím*“. V KAP2 má již konkrétnější podobu, kdy cílem je „*zajištění informovanosti pečujících osob týkající se terénních sociálních a zdravotních služeb, domácí hospicové péče a pronájmu kompenzačních pomůcek. Poradenství bude poskytováno formou bezplatné telefonické informační linky 800 221 022 a v rámci terénních služeb Ledax (pečovatelská služba, terénní odlehčovací služba, Domácí hospic Ledax apod.)*“. I zde je patrný pokrok v podpoře neformálních pečovatелů.

Indikátor finanční podpora určená přímo pečujícím osobám nebo organizacím zabývajícím se podporou neformálně pečujících nelze vyhodnotit, jelikož ani v jednom dokumentu nebyla zmíněna přímá finanční podpora neformálně pečujícím. Naopak velmi podrobně byla popsána v dokumentu KAP2 finanční podpora jednotlivých Aktivit. Můžeme uvést na příkladu Aktivity 1.10.1 Zajištění dostupnosti odlehčovací služby. Jsou zde uvedeny finanční zdroje za rok 2021, které poskytovatel obdržel. Skládají se z dotací MPSV přerozdělovaných Jihočeským krajem, který se řídí zákonem o sociálních službách, §101a, z dotací z rozpočtu Jihočeského kraje, z dotací z rozpočtu Města Kaplice, z příspěvků obcí na jejichž území je poskytována odlehčovací služba a z příjmů od uživatelů. Finanční zdroje a jejich výše jsou v letech 2022, 2023, 2024 pouze předpokládány. Na poskytnutí dotace není dle zákona o sociálních službách právní nárok,

podmínkou pro vyplacení dotace však je, že sociální služba musí být zapsaná v Registru poskytovatelů sociálních služeb.

Indikátor vyjádření nepřímé podpory neformálním pečujícím osobám byl zastoupen v Prioritě 4 Průřezové (společné) priority v Opatření 4.1 Podpora informovanosti o sociálních službách a rozvoj dobrovolnictví. Aktivitou, která vede k naplnění tohoto opatření je Aktivita 4.1.1 Zvýšení informovanosti uživatelů, poskytovatelů, zadavatelů sociálních služeb a veřejnosti a podpora informačních kampaní. V obou dokumentech KAP1 i KAP2 je obsah aktivity definován stejně. I když zde nejsou neformálně pečující přímo zmiňováni, lze předpokládat, že zlepšení informovanosti o sociálních službách a poskytovatelích může být pro ně významnou podporou.

Strategické dokumenty KAP1 a KAP2 „byly zpracovány metodou komunitního plánování“ (KAP1, str. 7) Jedním z principů komunitního plánování je Princip spolupráce, kdy „*spolu plánují a spolupracují minimálně tři strany (princip triády): zadavatelé (subjekty odpovědné za zajišťování služby pro občany), poskytovatelé (fyzické nebo právnické osoby realizující konkrétní službu) a uživatelé (občané využívající službu pro řešení své nepříznivé situace) sociálních a návazných služeb.*“ (KAP1, str. 7) Při analýze a interpretaci dat se jako významné projevilo téma průběhu tvorby strategických dokumentů na lokální úrovni. Toto téma bylo vnímáno jako přínosné zvláště pak jako informační zdroj o zapojení neformálně pečujících do procesu komunitního plánování. Novým sledovaným indikátorem se tak stal Indikátor zapojení neformálně pečujících do komunitního plánování. Oslovený KP1 na otázku, zda se komunitního plánování účastní i zástupci z řad neformálně pečujících, odpovídá: „*že by tam byli přímo osobně ne*“ a dále rozvádí, že by uvítal, kdyby se plánování účastnili: „*ale bylo by to fajn, kdyby takovýchle lidryně, lídři byli jednoznačně, to by bylo asi dobrý určitě, ale nějaký kontakt na ně nemáme, nebo že bysme nějaký konkrétně vyhledávali, a tak je to každopádně k uvážení. Mohla by to být vlastně jedna z aktivit pracovní skupiny, někoho třeba vytipovat, zkusit ho oslovit.*“ Zde se ukazuje kritický bod celého plánování podpory neformálně pečujících osob. Jsou aktivity směřující k naplnění opatření těchto dokumentů skutečně aktivitami, které podporují neformální pečovatele nebo deklarují pouze domnělou představu zadavatelů a poskytovatelů, jak by takováto podpora měla vypadat? Je patrné, že si tohoto rizika je vědom i KP1 „*takže nikdy nevíme, co ještě se může objevit za ty potřeby. A to nám právě řeknou ty uživatelé... .. No, když to nechceme dělat u stolu, vlastně ten plán a chceme, aby to bylo trochu živý a reagovalo*

to na to, tak je to tak, no, tam vlastně, když ty potřeby jdou přes ty poskytovatele, tak ještě tam je takový to nebezpečí, že tam se jakoby jede v nějakým módu... “ Dalším principem komunitního plánování je Princip skutečných potřeb, kde se klade důraz na aktivní zjišťování skutečných potřeb všech zúčastněných stran. (KAP1, str. 8). K tomu KP1 uvádí, že využívají tři způsoby zjišťování potřeb zúčastněných stran: vyhodnocováním akčních plánů, informace předávané na schůzkách pracovních skupin a informace od starostů

a starostek obcí. *„Pravidelně tady na území vlastně objíždíme a mluvíme s těmi starostkami, starosty těch jednotlivých obcí, takže součástí, to je vždycky nějaký dotazování na potřeby vlastně těch jejich občanů z hlediska těch sociálních služeb.“* Toto tvrzení dokládá další dokument KAP3, jímž je Dotazníkové šetření realizované v obcích SO ORP Kaplice v období březen–duben 2023, kterého se zúčastnilo 10 starostů. V tomto dokumentu můžeme identifikovat Indikátor vyjádření nepřímé podpory neformálním pečujícím osobám, kdy 9 z 10 starostů odpovídá „ano“ na otázku, zda působí v obci tzv. neformální pečující a *„nejčastěji uvádí jako neformální pečující děti seniora (8), následoval partner či partnerka (6). Vnoučata, jiné příbuzné osoby a nepříbuzné osoby se vyskytly v odpovědích vždy 1 x. Často bylo uvedeno několik osob zároveň.“*, neboť minimálně tím, že ví, kdo jsou neformálně pečující a o koho se starají, deklarují svůj zájem, podporu.

ORP Trhové Sviny má zpracován strategický dokument Plán sociálních a souvisejících služeb na území obce s rozšířenou působností Trhové Sviny 2023-2025 (TS2), abychom mohli sledovat vývoj indikátorů v čase, byl podroben analýze i dokument zahrnující starší období: Komunitní plán sociálních služeb na území ORP Trhové Sviny na období 2019–2021 (TS1)

Indikátor, který vyjadřuje podporu služeb určených neformálně pečujícím, byl v TS1 zastoupen v Opatření 1.4 Podpora terénní odlehčovací služby pro seniory, kde v popisu opatření je uvedeno, že *„odlehčovací služba zajišťuje odlehčení rodině přítomností členů multidisciplinárního týmu u uživatele a zajištěním sociální péče v době nepřítomnosti členů rodiny“*. Konkrétním naplněním tohoto opatření jsou Aktivita 1.4.1 Podpora terénní odlehčovací služby pro seniory Ledax o.p.s. a Aktivita 1.4.2 Podpora terénní odlehčovací služby pro seniory Hospicová péče sv. Kleofáše, o.p.s. V dokumentu TS2 můžeme najít tento indikátor ve stejném znění. Nelze tak zhodnotit, zda se podpora odlehčovacích služeb zvyšuje nebo snižuje. Dále se pak v TS1 objevil tento indikátor u Opatření 1.6

Podpora terénní odlehčovací služby pro osoby se zdravotním postižením v Aktivitě 1.6.1 Zachovat odlehčovací službu pro osoby se zdravotním postižením. Opět v TS2 je indikátor formulován identicky, pouze došlo ke změně realizátora Aktivity.

Jestliže Geissler et al. (2019) uvádí, že neformálně pečující jsou ohroženi sociálním vyloučením, pak můžeme v Aktivitě P.4.1 Podpora a rozvoj služeb v sociální oblasti na území obcí MAS Sdružení Růže, která si klade za cíl „*Podporu sociálního začlenění a prevenci sociálního vyloučení osob sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených a podporu zaměstnanosti, především zvyšování uplatnitelnosti osob ohrožených sociálním vyloučením nebo osob sociálně vyloučených ve společnosti a na trhu práce, včetně vytváření nových pracovních míst*“, identifikovat indikátor vyjadřující podporu služeb určených neformálně pečujícím.

Ani v jednom dokumentu nebyl zahrnut Indikátor finanční podpora určená přímo pečujícím osobám nebo organizacím zabývajícím se podporou neformálně pečujících. V dokumentu TS1 můžeme u Aktivity 1.4.1 Podpora terénní odlehčovací služby pro seniory Ledax o.p.s. vidět, jakým způsobem byla financována v roce 2018 a v jaké výši, v letech 2019-2021 jsou zaznamenány pouze odhady finančních částek. V dokumentu TS2 u stejné aktivity jsou uvedeny předpokládané zdroje financování služby (dotace MPSV, krajský dotační program, příjmy od obcí, příjmy od uživatelů, ostatní zdroje), ne však finanční částky.

Indikátor vyjádření nepřímé podpory neformálním pečujícím osobám byl zastoupen v dokumentu TS1 v Opatření P.2 Informovanost o sociální oblasti v SO ORP TS a aktivitou vedoucí k naplnění má být Aktivita P.2.1 Zajištění šíření informací o sociální oblasti, rozvoj dobrovolnictví. Můžeme se domnívat, že zde jde o vyjádření nepřímé podpory neformálně pečujícím, neboť vede k „*zajištění dostatečné informovanosti o sociální oblasti v regionu (komunitní plánování a jeho vývoj, přehled sociálních služeb a poskytovatelů sociálních služeb v území, databáze dobrovolníků v regionu apod.)*.“ V dokumentu TS2 je Aktivita P.2.1 Zajištění šíření informací o sociální oblasti, rozvoj dobrovolnictví více konkretizovaná: „*Obsahem aktivity je rozšíření informovanosti o sociálních službách a jejich formách a poskytovatelích v rámci ORP (jedná se o umístování informací na webech obcí a měst, vytvoření a publikování katalogu sociálních služeb / sociální oblasti na webech měst a obcí, popř. vytvoření a zajištění distribuce tištěné verze katalogu sociálních služeb / sociální oblasti v regionu)*.“

Dalším zkoumaným dokumentem je Dotazníkové šetření realizované v obcích SO ORP Trhové Sviny (TS3) v období březen–duben 2023 (TS3), kterého se zúčastnilo 14 starostů. I v tomto dokumentu můžeme identifikovat Indikátor vyjádření nepřímé podpory neformálním pečujícím osobám, kdy 9 starostů odpovídá „ano“ a 5 „ne“ na otázku, zda působí v obci tzv. neformální pečující.

Dokumenty TS1 a TS2 byly vytvářeny metodou komunitního plánování, jak je zmíněno v TS2 v úvodní kapitole: *„Plán rozvoje sociálních služeb (Komunitní plán rozvoje sociálních služeb) je vytvářen ve vzájemné spolupráci zadavatelů (obce, kraj) s uživateli (osoby využívající sociální služby) a poskytovateli sociálních služeb (organizace, které sociální a související služby nabízejí uživatelům).“* (TS2, str. 5) Na otázku, zda se daří do komunitního plánování zapojit zástupce uživatelů, KP2, který z důvodu časové zaneprázdněnosti zaslal své odpovědi elektronicky, uvádí: *„Pokračovali jsme ve spolupráci s poskytovateli soc. služeb, které jsme žádali, aby nám doporučili své klienty (ze strany klientů nebyl zájem se setkání účastnit), pravidelně jsme oslovovali všechny starosty ORP – zde byl také minimální zájem se zúčastnit. Veřejné projednání bylo zveřejněno, oznámeno všemi prostředky (zpravodaj, hlášení místního rozhlasu, plakáty) bez zájmu veřejnosti.“* Indikátor zapojení neformálně pečujících do komunitního plánování nebyl nalezen. Výsledky výzkumu jsou shrnuty v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3: Zastoupení indikátorů v analyzovaných dokumentech

Indikátory	Dokumenty KAP1, KAP2, KAP 3	Dokumenty TS1, TS2, TS3
Podpora služeb určených neformálně pečujícím	Aktivita 1.10.1 Zajištění dostupnosti odlehčovací služby	Aktivita 1.4.1 Podpora terénní odlehčovací služby pro seniory Ledax o.p.s.
	Aktivita 1.10.2 Zajištění dostatečné kapacity odlehčovací služby	Aktivita 1.4.2 Podpora terénní odlehčovací služby pro seniory Hospicová péče sv. Kleofáše, o.p.s.

	Aktivita 1.10.3 Zajištění dostupnosti odlehčovací služby PAS	1.6.1 Zachovat odlehčovací službu pro osoby se zdravotním postižením.
	Aktivita 3.2.4 Podpora neformálních pečovatelů	Aktivita P.4.1 Podpora a rozvoj služeb v sociální oblasti na území obcí MAS Sdružení Růže
Finanční podpora určená organizacím zabývajícím se podporou neformálně pečujících	Ano, za rok 2021	Ano, za rok 2018
Finanční podpora určená přímo pečujícím osobám	Ne	ne
Vyjádření přímé podpory neformálně pečujícím osobám	Ne	ne
Vyjádření nepřímé podpory neformálně pečujícím osobám	Aktivita 4.1.1 Zvýšení informovanosti uživatelů, poskytovatelů, zadavatelů sociálních služeb	Aktivita P.2.1 Zajištění šíření informací o sociální oblasti, rozvoj dobrovolnictví
	Dotazníkové šetření – starostové	Dotazníkové šetření – starostové
Zapojení neformálně pečujících do komunitního plánování	Ne	ne

Zdroj: Vlastní výzkum

Jako odpověď na DVO1: Zda je obsažena podpora neformálně pečujících v koncepčních dokumentech ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny je třeba konstatovat, že ani v jednom

dokumentu nebyli neformálně pečující cílovou skupinou plánování sociálních služeb, což odpovídá zjištění Geissler et al. (2015 a), že neformální pečovatelé nejsou vymezeni v české legislativě a strategické dokumenty, ať už na národní či regionální úrovni, zmiňují pečující osoby obvykle pouze v kontextu osob, o které je pečováno. Pouze v jedné aktivitě dokumentu KAP1 a v jedné aktivitě dokumentu KAP2 byla explicitně uvedena podpora neformálně pečujícím. Poměrně vyrovnaně je v obou dokumentech ORP deklarována podpora neformálně pečujícím prostřednictvím sociální služby odlehčovací služba. Zdá se, že obě ORP preferují ve svých strategiích pouze terénní formu této služby, pobytová ani ambulantní forma není zmíněna. Vedle podpory sociálních služeb je v dokumentech zmíněna i podpora návazných služeb, které jsou určeny přímo pro pečující osoby. V ORP Kaplice je podporován projekt Pomáháme pečujícím, v ORP Trhové Sviny pak služby, které podporují sociální začleňování a zaměstnanost osob ohrožených sociálním vyloučením, kam bezesporu neformálně pečující osoby patří. Nalezení indikátoru nepřímé finanční podpory neformálně pečujících v koncepčních dokumentech, je zásadní, neboť umožňuje v rozpočtu alokovat finance na tyto aktivity a zaručuje systémovost podpory na delší časové období (Geissler et al., 2021). Jako klíčový se jeví také dodatečně zařazený indikátor zapojení neformálně pečujících do komunitního plánování. Absence neformálně pečujících, ale i uživatelů sociálních služeb, v komunitním plánování, nezohlednění jejich specifických potřeb a praktických zkušeností, může vést k vytváření strategických dokumentů, které neodpovídají potřebám obyvatel správního území ORP a toto se promítá i do krajských strategických dokumentů (např. do střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje).

6.2 Podpora neformálně pečujících ze strany sociálních pracovníků ORP.

Výsledkem analýzy rozhovorů se třemi komunikačními partnery z řad sociálních pracovníků úřadů obcí s rozšířenou působností jsou kategorie, které byly vytvořeny na základě otevřeného kódování, dále pak podkategorie a kódy. Pro přehlednost jsou uspořádány v následující tabulce č. 4.

Tabulka č.4: Výsledky analýzy rozhovorů

Kategorie	Podkategorie	Kódy
První kontakt s neformálně pečujícími (NP)	Sociální pracovník kontaktuje NP	Depistáž při vyřizování průkazů ZTP
	NP kontaktuje sociální pracovníky úřadu	Vlastní iniciativa
		NP posílá sociální pracovník NNO
		NP posílá sociální pracovník Úřadu práce
		Kontakt z okruhu známých
		Kontakt od lékaře
Formy podpory	Sociální poradenství	Informace o službách
		Informace o finanční podpoře
		Právní problematika
	Odborná pomoc	Vyplňování žádostí
	Povzbuzení	Vyzdvihnout kredit NP
		Ocenit péči NP
		Jsou vítáni na sociálním odboru
Sociální a návazné služby	Odlehčovací služby	Kapacita

		Dostupnost
	Doprovázení NP	Dlouhodobá podpora NP
Překážky v podpoře NP	Na straně NP	Ochrana soukromí
		Finanční důvody
		Odmítnutí pomoci ze strany opečovávané osoby
		Složitost systému
		Zahlcenost péči
		Necítí se být cílovou skupinou soc. práce
	Na straně sociálních pracovníků	NP jsou neviditelní
		Nelze využít údaje z Úřadu práce

Zdroj: Vlastní výzkum

6.2.1 První kontakt s neformálně pečujícími

Z rozhovorů s komunikačními partnery z řad sociálních pracovníků vyplynul první tematický okruh, který popisuje, jak dochází ke kontaktu mezi sociálními pracovníky a neformálně pečujícími.

Všichni tři komunikační partneři uvádějí, že depistáž cílenou na NP neprovádějí, pouze jeden uvádí depistáž u klientů, kteří přicházejí na úřad vyřizovat průkazy ZTP.

„Dobrá depistáž je rozhovory s těma lidma, co si chodí pro ty průkazy, parkovací průkazy a poradenství, když jde o průkaz ZTP, tak vlastně to mi přijde super, protože tam jakoby hodně, hodně se dozvíme.“ (KP3)

Dále všichni shodně uvádějí, že v převážné většině případů kontaktují sociální pracovníky úřadu sami NP buďto, že si sami vyhledají kontakty nebo dostanou doporučení od sociálních pracovníků na Úřadech práce nebo jim poradí sociální

pracovníci sociálních služeb. Dále pak získávají kontakty od lékařů nebo v okruhu svých známých.

„Jednak nás vyhledají sami, nebo na doporučení nějaký sociální služby, anebo sociálních pracovníků v nemocnici, případně na doporučení Úřadu práce.“ (KP3)

„A ten kontakt většinou získají právě z nějaký svý skupiny, svých přátel, sousedů, někdy třeba je doktor na nás odkáže, takže většinou vyhledávají oni mě.“ (KP4)

„Najdou si nás asi buď, já nevím, jak na stránkách, nebo často se třeba přes pečovatelskou i službu nebo jako ví, že něco někde, že nás jako doporučí, občas nám prostě řeknou, my jsme to na Úřadu práce, nás sem poslali jako, jo, že děláme to poradenství.“ (KP5)

6.2.2 *Formy podpory*

Druhý z tematických okruhů, který vyplynul z rozhovorů, popisuje formy podpory poskytované sociálními pracovníky na úřadech ORP. Podporu lze rozdělit do tří skupin, jimiž jsou sociální poradenství, odborná pomoc a povzbuzení. Opět se všichni tři komunikační partneři shodují v tom, že nejčastěji poskytují NP poradenství týkající se sociálních služeb, které mohou využívat jak přímo NP, tak osoby, o které pečují, dále pak poradenství v oblasti finanční podpory, jeden KP uvádí také poradenství v oblasti právní, kde nejčastěji řeší sepsání návrhu na omezení svéprávnosti nebo ustanovení opatrovníka.

„No, tak my tady na úřadě především poradenství, poskytujeme poradenství, předáváme kontakty, ty lidi většinou nasměrujeme někam dál.“ (KP4)

„Nebo potom jakoby poradenství, jaký existují třeba pobytové služby, někde už je to o tom, že se to doma nezvládá, tak to, nebo jaký jsou terénní služby, jaké jsou dávky, takže toto je jako všeobecně.“ (KP3)

„Takže jedna věc, řešíme prostě dávky Úřadu práce, abysme jo, příspěvek na péči, jestli mají ZTP, jestli mají mobilitu, abysme jim pomohli tady v té oblasti, co jde jakoby i finančně, pak často řešíme možnost pečovatelské služby, která by jim taky jako by pomohla, ať už jsou to jenom obědy nebo prostě poskytování péče. To je taková druhá oblast, potom případně, pokud už jsou to třeba fakt jako už nemohou být i doma, tak

samozřejmě se řeší oblast prostě domovů pro seniory, případně domovů se zvláštním režimem.“ (KP5)

„Za mnou konkrétně nejčastěji chodí lidi, který potřebují pomoc s poradenstvím ve věci ustanovení opatrovníka nebo pomoc třeba se sepsáním návrhu na omezení svéprávnosti.“ (KP3)

Odbornou pomoc zmiňuje jeden KP v souvislosti se sepsáním návrhu k soudu a dodává, že to není typická náplň činnosti sociálních pracovníků úřadu.

„To už je takový, jako že to asi není úplně typický, že to dělají sociální pracovníci na městě, nicméně mně to přijde pro ty lidi prostě hrozně užitečný, že jim to fakt jako pomůže. On i ten soud má předepsaný nějakou jakoby takovou kostru, kterou tam člověk může napsat... Nicméně mně to u těch lidí, který pečují, přijde, že toho mají jako až nad hlavu, když jsou zahlcený tou péčí, takže mi přijde, jako, že mi to tady přijde, že tyhle nemusím jako tlačit do toho, aby něco zvládli navíc sami, když jim jako, když to můžeme zvládnout spolu.“ (KP3)

Třetí formou podpory je povzbuzení, zde se nejedná o konkrétní náplň práce sociálních pracovníků, ale spíše o vyjádření obdivu a uznání těm, kteří pečují o své blízké. Komunikační partneři z ORP Kaplice tuto skutečnost během rozhovoru opakovaně zdůrazňují, avšak v rozhovoru s komunikačním partnerem z ORP Trhové Sviny nebyla tato skutečnost zmíněna.

„Ale kolikrát stačí jenom ty lidi vyslechnout a říct jim, že to dělají určitě dobře a já většinou osobně i sama říkám, že jim strašně fandím, protože to je hodně náročná práce a klobouk dolů před každým, kdo tohle to dělá. Vážím si jich, a když jim to řeknu, tak je to většinou potěší.“ (KP4)

„A nějakým způsobem o to se snažím ocenit aspoň jako tuto jejich práci, kterou dělají, protože oni potom už jsou v tom tak zabředlý a nějaký slova díky třeba už ani neslyší, nedočkají se jich.“ (KP4)

„...myslím si, že je důležité i vyzdvihnout ten jejich jako kredit ve společnosti.“ (KP3)

„vlastně oni potřebují hrozně to ocenění, to, že jsou jako dobrý a mně přijde i důležitý jim to jako klást na srdce...“ (KP3)

6.2.3 Služby

Dalším tematický okruh, jež vyplynul z rozhovorů, je nazván služby. Zahrnuje odpovědi komunikačních partnerů, jež se týkaly pokrytí území ORP sociálními službami, které mohou neformálně pečujícím poskytnout čas na odpočinek nebo pomoci při péči. Dle vyjádření komunikačních partnerů je pokrytí území obou ORP terénními sociálními službami dostatečné, dostatečná je i kapacita těchto služeb, problémem se zdá být časový rozsah poskytování terénních služeb, jež neodpovídá potřebám neformálně pečujících.

„To, to jsme zrovna říkali, že ty pečovatelský služby my tu máme vlastně tři, tu máme třeba Ledax, Archu borovanskou, pak máme Borůvku. Ty to sice jakoby pokrývají, ale prostě problém bývají určitě večerní, noční hodiny a klasicky jako víkend.“ (KP5)

„...pořád jsou volný kapacity, co se jakoby ulehčení v té péči týče, když pečovatelská, tak pořád jako monitorujeme, že kapacity jsou volný.“ (KP3)

„Myslím si, že zrovna tady u nás na ORP ta terénní odlehčovací služba funguje. Nevím o tom, nedostalo se mi zatím informace, že by někdo z těch žadatelů byl odmítnutý. Možná, že není úplně tolik prostor třeba poskytnout tolik hodin tý péče.“ (KP4)

Z pohledu komunikačních partnerů je pro podporu neformálně pečujících klíčová pobytová odlehčovací služba, jejíž kapacita je nedostatečná. Její správné nastavení by umožnilo pečujícím naplánovat si delší čas na odpočinek, snížit stres z nejistoty, co s blízkou osobou bude, nebudou-li moct pečovat z důvodu nemoci či vyčerpání.

„Je to velkej problém a velkej stres, protože to si myslím, že chybí kapacity těch pobytových odlehčovacích služeb, to chybí a řešili jsme to několikrát, že pečující osoba šla na plánovaný zákrok na operaci a nepodařilo se.“ (KP3)

„Co teda informace mám, tak odlehčovací služba pobytová, tak si myslím, že kdyby měla větší kapacitu, tak by jí určitě naplnila a ty čekací doby by nebyly tak dlouhé. To si myslím, že jako je to nedostačující.“ (KP4)

„Teď prostě se něco stane a je potřeba teď to řešit, tak si myslím, že ne, že tohle to tady jakoby ta dlouhodobá péče neexistuje a co jsem zatím kdy řešila s těmi lidmi, tak to vyřešili teda bohužel pobyt v nemocnici, opečovávaný, což není vůbec ideální, a hlavně ta nemocnice neslouží tady pro ty účely.“ (KP4)

„...někdy vlastně využije třeba odlehčovací služby, opravdu, když potřebují, tak tam taky, no, těch míst úplně jako není, no.“ (KP5)

Jeden z komunikačních partnerů zmiňuje, že by bylo dobré zavést službu, která by poskytovala sociální poradenství přímo v místě, kde probíhá péče. Služba by navštěvovala NP opakovaně a tím by mohla pružněji reagovat na potřeby pečujících.

„Kdyby takováhle služba pro ty pečující existovala jako podpora, dlouhodobá podpora.“ (KP4)

„Takže daleko snazší a efektivnější by podle mě bylo, kdyby ten rozhovor probíhal u nich doma v tom prostředí, oni by byli vedle v pokoji, viděli by, že ten, o koho pečují je zajištěný, že tam vedle spí a oni v klidu by si mohli tady ty věci řešit. No, to je málokdy, nejde to vždycky a nejde to opakovaně, takže to si myslím, že takováhle služba tady chybí, to by jako bylo podle mě hodně potřeba. Někdo, kdo by, jak se řeklo, ty lidi doprovázel, kdo by jim dokázal poradit, anebo by je nasměroval v tu chvíli, kde teda dál by to mohli řešit, prostě pomáhal by jim s tím.“ (KP4)

„Anebo třeba, že vlastně jim jakoby v té chvíli je to množství těch informací nadbytečný. A oni by potřebovali vlastně zareagovat přesně na tu situaci, ve který se zrovna nachází.“ (KP4)

6.2.4 Překážky v podpoře neformálně pečujících

Poslední tematický okruh zahrnuje vyjádření komunikačních partnerů týkající se překážek, které brání neformálně pečujícím podporu přijímat a překážek, které brání sociálním pracovníkům podporu poskytovat.

Překážky v podpoře NP ze strany NP:

Ochrana soukromí

„Nechtějí někoho pustit do svého soukromí“ (KP3)

„...že ten opečovávaný nechce, nechce pustit někoho k sobě nebo i k těm pečujícím, to může být nepříjemný.“ (KP3)

Finanční důvody

„Často jsou ty individuální situace hrozně složité, jakože prostě buď je to z finančních důvodů jako náročný.“ (KP3)

Odmítnutí pomoci ze strany opečovávané osoby

„...nebo z důvodů prostě, že ten opečovávaný nechce.“ (KP3)

„Tak nebo i ty senioři prostě říkají zarytě, prostě ne, já umřu tady, já nikam nepůjdu, prostě ani mě nehne, nic vám nepodepišu.“(KP5)

Složitost systému

„a možná někdy ta složitost toho systému...,“ (KP3)

Zahlcenost péči

„Někteří z těch pečujících si dokáží poradit, ale někteří jsou tak zahlcený tou péčí, že na to vůbec nemají energii a čas.“ (KP4)

„...ono je to náročný určitě, když ty lidi prostě ještě pracujou třeba jako když ještě mají jako pár let třeba do důchodu a sami se mají najednou starat.“ (KP5)

Necítí se být cílovou skupinou sociální práce

„...možná sami si neuvědomujou, že jako oni jsou nějaká cílovka.“ (KP5)

Překážky v podpoře NP ze strany sociálních pracovníků:

Jako hlavní překážku v sociální práci s neformálně pečujícími uvádí komunikační partneři, že jsou sice NP jejich cílovou skupinou, ale skrytou za osobami, o které pečují. Vyhledání a navázání kontaktu je velmi problematické.

„No, to, že o nich často vůbec nevíme, že jsou tam někde anonymně a oni neví o nás, že se k nim ty informace třeba nedostanou.“ (KP4)

„Prostě jsme furt, furt tak jako fokusovaný na ty ležící, nemohoucí, když se to tak vlastně vezme, jo, chápeš, ale ne na ty pečující.“ (KP5)

Dále pak poukazují na neprovázanost s agendou úřadu práce, na nemožnost sdílet údaje o pečující osobě.

„My třeba máme klienty, my vidíme v systému, kdo má příspěvek a jakej, ale ne, kdo je pečující osoba.“ (KP5)

Jako odpověď na druhou dílčí výzkumnou otázku jak podporují sociální pracovníci ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny neformálně pečující lze uvést, že všichni tři komunikační partneři jsou si vědomi, že pro sociální pracovníky obce s rozšířenou působností jsou neformálně pečující cílovou skupinou sociální práce. Dále zmiňují jako problematické vyhledávání pečujících osob v jejich přirozeném prostředí, neboť jednak nemohou využít databáze úřadů práce a jednak jsou neformálně pečující pro ně „neviditelní“, jejich potřeby jsou skryté za potřebami osob, o které pečují. K přímé sociální práci dochází až ve chvíli, kdy neformálně pečující sami o pomoc požádají. Podporu neformálně pečujícím realizují shodně formou sociálně právního poradenství, poskytnutím informací o odlehčovacích službách, odlišnost byla nalezena pouze v důrazu, jaký kladou sociální pracovníci úřadu ORP Kaplice na vyjádření ocenění, obdivu a povzbuzení neformálně pečujícím. O takovéto formě podpory se sociální pracovníci úřadu ORP Trhové Sviny nezmiňují. Za důležité lze pokládat vyjádření sociální pracovnice úřadu ORP Kaplice, která zdůrazňuje potřebu opakované podpory neformálně pečujících, neboť jejich potřeby se v průběhu péče mění. Důvodů, proč neformálně pečující nevyužívají dostatečně nabízenou podporu, bylo ze strany sociálních pracovníků identifikováno několik: ochrana soukromí, finanční důvody, odmítnutí pomoci ze strany osoby, o kterou pečují, složitost systému sociální podpory, zahlcenost péčí a v neposlední řadě, že se necítí být cílovou skupinou sociální péče.

6.3 Pokrytí území ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny odlehčovacími službami, jejich kapacita a využití.

Odlehčovací služby, působící v ORP Kaplice, byly vyhledány v Registru poskytovatelů sociálních služeb, kdy nejdříve byly vyhledány služby jejichž zařízení má sídlo v okrese Český Krumlov. Tomuto zadání odpovídají tři služby. Poté bylo vyhledávání rozšířeno i na přilehlé okresy, tímto způsobem bylo vyhledáno dalších 8 služeb. Informace o časovém rozsahu služby byly zjištěny z webových stránek poskytovatele služby, informace o počtech klientů za rok 2023 sdělili sami poskytovatelé, ve třech případech odmítli tyto informace sdělovat. Z analýzy vyplynulo, že více klientů (29) využilo v roce 2023 pobytovou formu odlehčovacích služeb, jejichž kapacity (zjišťováno v květnu

2024) jsou zaplněné. Lze se domnívat, že kapacita pobytových odlehčovacích služeb je limitující pro jejich větší využívání. Terénní formu odlehčovacích služeb využilo 27 klientů, kapacita těchto služeb nebyla v květnu 2024 zcela zaplněná. Zdá se, že územní pokrytí dvěma terénními službami je postačující a časový rozsah poskytované péče 15 a půl hodiny za den je přiměřený. Zjištěné informace jsou uvedeny v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5: Odlehčovací služby využívané obyvateli SO ORP Kaplice

Poskytovatel odlehčovací služby	Forma	Časový rozsah	Kapacita Aktuální 5/2024	Počet klientů za rok 2023	
				celkem	ORP Kaplice
Zařízení poskytovatele se nachází na území okresu Český Krumlov					
Sociální služby SOVY, o.p.s.	pobytová	nepřetržitě	zaplněná	120	23
Sociální služby SOVY, o.p.s.	ambulantní	Po-Pá 7:00-13:30	volná	10	0
Hospic sv. Jana N. Neumanna, o.p.s.	terénní	Denně 8.00-16:00	volná	19	2
Zařízení poskytovatele se nachází na území sousedních okresů					
Domov důchodců U Zlatého kohouta	pobytová	nepřetržitě	zaplněná	40	1
Hospic sv. Jana Nepomuka Neumanna o.p.s.	pobytová	nepřetržitě	Nepodařilo se zjistit.		
Domov Hvízdal	pobytová	nepřetržitě	zaplněná	34	1

Poskytovatel odlehčovací služby	Forma	Časový rozsah	Kapacita Aktuální (5/2024)	Počet klientů za rok 2023	
				celkem	ORP Kaplice
Domov pro seniory Máj České Budějovice, příspěvková organizace	pobytová	nepřetržitě	volná	189	2
Autis Centrum, o.p.s.	pobytová	2x měsíčně Pá-ne	Nepodařilo se zjistit.		
Arpida, centrum pro rehabilitaci osob se zdrav. postižením, z.ú.	pobytová	nepřetržitě	Zaplněná květen- září	39	0
Ledax, o.p.s.	terénní	Denně 6:30-22:00	volná	37	25
Spolu spojit síly z.s.	ambulantní	Po-Pá 8:30-17:00	Nepodařilo se zjistit.		

Zdroj: Vlastní výzkum

Odlehčovací služby, působící na území ORP Trhové Sviny, byly vyhledány v Registru poskytovatelů sociálních služeb, kdy nejdříve byly vyhledány služby jejichž zařízení má sídlo v okrese České Budějovice. Tomuto zadání odpovídá 9 služeb. Poté bylo vyhledávání rozšířeno i na přilehlé okresy, tímto způsobem byly vyhledány další 4 služby. Informace o časovém rozsahu služby byly zjištěny z webových stránek poskytovatele služby, informace o počtech klientů za rok 2023 sdělili sami poskytovatelé, ve třech případech odmítli tyto informace sdělovat. Z analýzy vyplynulo, že v roce 2023 využilo

10 klientů pobytovou formu odlehčovacích služeb, jejichž kapacity (zjišťováno v květnu 2024) jsou zaplněné. Lze se domnívat, že kapacita pobytových odlehčovacích služeb je limitující pro jejich větší využívání. Terénní formu odlehčovacích služeb využilo 12 klientů, kapacita těchto služeb nebyla v květnu 2024 zcela zaplněná. Zdá se, že územní pokrytí jednou terénní službou je postačující a časový rozsah poskytované péče 15 a půl hodiny za den je přiměřený. Zjištěné informace jsou uvedeny v tabulce č. 6.

Tabulka č. 6: Odlehčovací služby využívané obyvateli SO ORP Trhové Sviny

Poskytovatel odlehčovací služby	Forma	Časový rozsah	Kapacita Aktuální 5/2024	Počet klientů za rok 2023	
				celkem	ORP Trhové Sviny
Zařízení poskytovatele se nachází na území okresu České Budějovice					
Domov důchodců U Zlatého kohouta	pobytová	nepřetržitě	zaplněná	40	0
Domov Hvízdal	pobytová	nepřetržitě	zaplněná	34	0
Domov pro seniory Máj České Budějovice, příspěvková organizace	pobytová	nepřetržitě	volná	189	6
Autis Centrum, o.p.s.	pobytová	2x měsíčně Pá-ne	Nepodařilo se zjistit.		
	Forma	Časový rozsah	Kapacita	Počet klientů za rok 2023	

Poskytovatel odlehčovací služby			Aktuální 5/2024	celkem	ORP Trhové Sviny
Arpida, centrum pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením, z.ú.	pobytová	nepřetržitě	Zaplňená květen-září	39	1
Hospic sv. Jana N. Neumanna, o.p.s.	terénní	Denně 8.00-16:00	Nepodařilo se zjistit.		
Ledax, o.p.s.	terénní	Denně 6:30-22:00	volná	37	12
Spolu spojit síly z.s.	ambulantní	Po-Pá 8:30-17:00	Nepodařilo se zjistit.		
Zařízení poskytovatele se nachází na území sousedních okresů					
Sociální služby SOVY, o.p.s.	pobytová	nepřetržitě	zaplněná	120	3
Sociální služby SOVY, o.p.s.	ambulantní	Po-Pá 7:00-13:30	volná	10	0
Apla Jižní Čechy z.ú.	pobytová	2 víkendy v měsíci	zaplněná	15	0
Hospicová péče sv. Kleofáše o.p.s.	terénní	Po-Pá 7:00-19:00	volná	Neuvedli	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Odpoď na třetí dílí výzkumnou otázku: Jaké je pokrytí území ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny odlehčovacími službami, jaká je jejich kapacita a využití?

Dle údajů z Registru poskytovatelů sociálních služeb bylo zjištěno, že přímo na území ORP Kaplice se nenachází zařízení žádného poskytovatele odlehčovacích služeb. V okrese Český Krumlov, kam území ORP spadá, se nachází dva poskytovatelé odlehčovacích služeb. Jeden z poskytovatelů nabízí pobytovou a ambulantní formu odlehčovací služby, ambulantní formu nevyužívají žádní klienti z ORP Kaplice, o pobytovou formu je velký zájem, který dlouhodobě překračuje maximální kapacitu zařízení. Druhý z poskytovatelů poskytuje terénní formu odlehčovací služby, jež nemá kapacity zcela zaplněné. Na základě informací sociálních pracovníků z úřadu ORP Kaplice, bylo vyhledávání odlehčovacích služeb rozšířeno i o sousedící okresy. Tak bylo nalezeno dalších 8 poskytovatelů pobytových a terénních služeb. Všichni poskytovatelé pobytových odlehčovacích služeb, až na jednoho, udávají, že kapacity mají zaplněné, zvláště v letních měsících je potřeba rezervovat místa s několika měsíčním předstihem. Poskytovatel terénní odlehčovací služby má kapacity volné. V roce 2023 nějakou formu odlehčovací služby využilo 56 klientů z ORP Kaplice.

Dle Registru se na území ORP Trhové Sviny nachází zařízení jednoho poskytovatele terénní odlehčovací služby, jehož kapacita není zaplněna. V okrese České Budějovice, kam území ORP Trhové Sviny spadá, má sídlo 9 zařízení poskytovatelů odlehčovacích služeb. Situace je obdobná, jak už bylo popsáno výše, kapacity pobytových služeb jsou zaplněné (opět až na jednu výjimku), terénní služby mají kapacity volné. Po rozšíření vyhledávání i na sousedící okresy se ukázalo, že klienti z území ORP Trhové Sviny, využívají i pobytovou odlehčovací službu z Českého Krumlova. V roce 2023 nějakou formu odlehčovací služby využilo 22 klientů z ORP Trhové Sviny.

7 Diskuse

Cílem výzkumu bakalářské práce bylo zjistit, zda existují rozdíly v podpoře neformálně pečujících na regionální úrovni, konkrétně mezi dvěma správními obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP Kaplice a SO ORP Trhové Sviny. Výzkum vycházel z otázky, zda je možné, aby ORP uplatňovaly různé nástroje na podporu neformálně pečujících nebo je využívaly různým způsobem. Pro srovnání s tímto výzkumem nebyly nalezeny žádné studie, které by se touto problematikou zabývaly na úrovni obcí s rozšířenou působností. Výsledky výzkumu byly porovnány s výstupy dosud nejkompaktnějšího projektu zabývajícího se zmapováním současné situace pečujících osob v České republice Podpora neformálně pečujícím realizovaný Fondem dalšího vzdělávání v letech 2014-2019 (Fond dalšího vzdělávání, 2019).

Prvním zkoumaným nástrojem byly koncepční dokumenty obou obcí s rozšířenou působností a identifikace v nich obsažené podpory neformálně pečujícím. Obě ORP zpracovávají střednědobý plán rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování na dobu tří let, ORP Kaplice navíc vypracovává akční plán na každý rok. Ani v jednom koncepčním dokumentu nebyli neformálně pečující cílovou skupinou plánování sociálních služeb, což odpovídá zjištění Geissler et al. (2015 a), že neformální pečovatelé nejsou vymezení v české legislativě a strategické dokumenty, ať už národní či regionální, zmiňují pečující osoby obvykle pouze v kontextu osob, o které je pečováno. Na tomto místě je potřeba doplnit, že výše zmíněnou novelou zákona o sociálních službách, platnou od 1. 7. 2024, došlo k posunu ve vnímání neformálně pečujících a pojem pečující osoba je zanesen do našeho legislativního řádu. Obě obce deklarují ve svých dokumentech podporu rozvoje terénní odlehčovací služby, pobytovou nebo ambulantní formu této služby nepreferují. Je zde také zahrnuta podpora návazných služeb, kdy ve strategickém dokumentu ORP Kaplice je zmíněna podpora projektu Pomáháme pečujícím a ve strategickém dokumentu ORP Trhové Sviny jsou zahrnuty služby, které podporují sociální začleňování a zaměstnanost osob ohrožených sociálním vyloučením, kam bezesporu neformálně pečující osoby patří. Jako klíčové se jeví zjištění, že se zástupci neformálně pečujících neúčastní ani v jedné ORP komunitního plánování. Přitom Geissler et al. (2019 a) píše, že jejich začlenění do tvorby komunitního plánu je důležité pro zjištění potřeb této specifické skupiny, správné nastavení sociálních služeb, které umožní sdílet péči s profesionály a vznik nových služeb určených právě neformálně

pečujícím. Participaci uživatelů sociálních služeb na komunitním plánování menších obcí se zabývá také Bernard (2010). Ten vnímá jako problematické nedostatečné množství uživatelů sociálních služeb, kteří by chtěli nebo mohli věnovat svůj čas práci v pracovních skupinách, dále uvádí, že každý uživatel vystupuje sám za sebe a přináší do pracovních skupin návrhy na řešení vzhledem ke své individuální situaci. Zde můžeme oponovat zjištěním Geissler et al. (2019 a), že jsou-li neformálně pečující zapojeni v pracovních skupinách komunitního plánování, předkládají spíše potřeby osob, o něž pečují a nejsou aktivní v hájení svých potřeb. Toto zjištění se potvrdilo i ve výzkumné části této práce, kdy jeden z komunikačních partnerů uvádí, že se neformálně pečující necítí být cílovou skupinou sociální práce. Další problém spočívá v získávání informací od uživatelů za účelem analyzování jejich potřeb (malá návratnost dotazníkových šetření). Dle Kubalčíkové a Krchňavé (2010) je potřeba vytvářet vhodné podmínky pro participaci uživatelů a veřejnosti na komunitním plánování. Zde je namístě konstatovat, že ani jeden z komunikačních partnerů účastnících se tvorby střednědobých plánů sociálních služeb zkoumaných ORP nezmiňuje, že by se aktivně snažili neformálně pečující do plánování zapojit.

Je potřeba konstatovat, že ačkoli obě ORP zpracovávají střednědobý plán rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování, nevyužívají dostatečně potenciál této podpory ve prospěch neformálně pečujících. Ti nejsou cílovou skupinou koncepčního dokumentu, nejsou zapojeni do pracovních skupin, tvůrci nevytváří podmínky pro jejich snazší zapojení ani nesbírají data o jejich potřebách. Je nebezpečí, že vzniklé koncepční dokumenty nebudou podporovat rozvoj služeb, které neformálně pečující skutečně potřebují a také, že se tento přístup promítne i do střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje a služby, které by neformálně pečující přivítali, nebudou zařazeny do sítě sociálních služeb kraje. V neposlední řadě má zařazení cílové skupiny neformálně pečujících v koncepčním dokumentu obce *„symbolický význam, neboť tím obec deklaruje, že je pro ni jejich práce a podpora důležitá.“* (Geissler, 2021, str. 13)

Druhým zkoumaným nástrojem podpory neformálních pečovatelů je podpora prostřednictvím sociální práce na obcích. Sociální pracovníci obou ORP ve shodě s metodikou Podklady pro podobu sociální práce v přenesené působnosti od 01.01.2012, (Cermanová et al., 2012) uvádí, že pracují s cílovou skupinou Osoby pečující o osoby závislé na péči jiné osoby, které v této práci nazýváme neformálně pečujícími. Dle této metodiky stojí na prvním místě sociální práce depistáž a všichni dotazovaní sociální

pracovníci se shodují, že depistáž neformálně pečujících je velmi problematická. Především poukazují na to, že nemohou využívat agendu o příjemcích příspěvku na péči, která je vedena úřadem práce. Na tuto situaci upozorňuje také Geissler (2015 a), jež vysvětluje, že tento problém nastal po roce 2012, kdy začala platit novela zákona o úřadech práce, jež přesouvá přiznávání nepojistných dávek do kompetence úřadů práce. Dále uvádí, že dle jejich vlastního výzkumu je předávání informací mezi úřadem práce a obcemi velmi problematické. Dotázaní sociální pracovníci se shodují v tom, že po navázání kontaktu s neformálně pečujícími, probíhá standardní sociální práce s klientem. Velmi zajímavé bylo zjištění, jak velký důraz kladou sociální pracovníci ORP Kaplice na vyjádření ocenění, obdivu a povzbuzení neformálně pečujícím. Za důležité lze pokládat vyjádření sociální pracovnice úřadu ORP Kaplice, která zdůrazňuje potřebu opakované podpory neformálně pečujících, neboť jejich potřeby se v průběhu péče mění. Důležitost takovéto opakované formy podpory potvrzuje i Geissler et al. (2019 a), která vyzdvihuje nejenom včasnou podporu, ale i podporu opakovanou například formou doprovázení neformálně pečujících během celé doby pečování, neboť jedině tak je možné reagovat na aktuální potřeby případně řešit krizové situace včetně případné mediace u sporů mezi pečujícími a pečovaným. Ještě konkrétněji se k tomuto tématu vyjadřuje Horecký et al. (2024), který navrhuje pro doprovázení neformálně pečujících využít již existující model doprovázení pěstounských rodin. Neboť jak se ukázalo v praxi náhradní rodinné péče, prevencí selhávání poskytované pěstounské péče jsou nejen odborná příprava a finanční pomoc, ale především pravidelné návštěvy v domácnostech pěstounů, navázání důvěryplného vztahu mezi pěstounem a doprovázejícím sociálním pracovníkem a poskytování odborných rad pro řešení aktuálních situací. Je otázkou, kdo by měl v budoucnu zastávat pozici doprovázejícího sociálního pracovníka, který bude koordinovat podporu neformálně pečujících. Zda to podle Tomáškové et al. (2015) bude sociální pracovník ORP nebo sociální pracovník úřadu práce, či dle Horeckého et al. (2024) sociální pracovník poskytovatele sociálních služeb nebo vzniknou podobné doprovázející organizace jako u doprovázení pěstounů. Zatím zůstávají sociální pracovníci ORP klíčovými aktéry v podpoře neformálně pečujících.

Třetím zkoumaným nástrojem podpory neformálně pečujících je podpora prostřednictvím sociálních služeb. Sociální služby nejsou cíleny na neformálně pečující, jedná se dle Dragomirecké et al. (2020) o podporu nepřímou, která je poskytována přes osoby pečované, tedy příjemce péče. Výzkumná část této práce je zaměřena

na pokrytí území ORP Kaplice a Trhové Sviny odlehčovacemi službami, které jak uvádí Geissler et al. (2019 a), jsou klíčové pro neformálně pečující, neboť umožňují neformálně pečujícím odpočinek. Z tohoto pohledu je důležité, aby síť sociálních služeb byla nastavena tak, že odlehčovací služby budou dostupné, a to jak místně a časově, tak především kapacitně. Jejich správné nastavení by umožnilo pečujícím naplánovat si delší čas na odpočinek, snížit stres z nejistoty, co s blízkou osobou bude, nebudou-li moct pečovat z důvodu nemoci či vyčerpání. Výzkum ukázal shodně nedostatky v dostupnosti pobytových odlehčovacích služeb pro obyvatele území obou ORP. Kapacity pobytových odlehčovacích služeb jsou zaplněné a umístění pečované osoby je, zvláště v letních měsících, obtížné. V terénních odlehčovacích službách je situace odlišná. Pokrytí území obou ORP terénními odlehčovacemi službami je dostatečné a jejich kapacita je nenaplněná. Z daných výsledků výzkumu vyplývá, že nastavení sítě sociálních služeb v Jihočeském kraji neodpovídá potřebám neformálně pečujících. A zde se ukazuje podstata problému. *Sociální služby a jejich zabezpečení a garantování veřejnou správou by mělo vycházet ze zjištěných potřeb* Vojtíšek (2019, str. 2). Nejsou-li na úrovni ORP zjišťovány a analyzovány skutečné potřeby neformálně pečujících, nemohou se promítnout do zpracování střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje, potřebné služby nejsou zařazeny do sítě sociálních služeb kraje nebo jsou zařazeny v nedostatečné kapacitě. Možnosti nápravy vidí Geissler et al. (2019 b) ve zvýšení participace neformálně pečujících na tvorbě politiky. Toho může být dosaženo zvyšováním informovanosti pečujících o jejich právech a nárocích, vznikem zastřešující organizace, která by upozorňovala na existující problémy a potřeby skupiny a měla silný mandát prosazovat jejich zájmy. V současné době je takovouto organizací například Unie pečujících z.s.

Je potřeba si uvědomit, že jako každý výzkumný projekt, tak i tento, má své limity. První limitací je samotný výzkumný soubor, a to především výběr komunikačních partnerů z řad sociálních pracovníků úřadů obcí s rozšířenou působností, jež mohou poskytovat informace o potřebách neformálně pečujících pouze ze svého pohledu. Tato skutečnost může zkreslovat skutečné potřeby neformálně pečujících. Tento problém by se dal eliminovat zapojením samotných neformálně pečujících do výzkumu, a i dalších sociálních pracovníků, jež přicházejí do kontaktu s neformálně pečujícími, např. sociální pracovníci úřadů práce nebo poskytovatelů sociálních služeb. Dalším limitem

je zpracování dat, které může být ovlivněno do jisté míry subjektivním přístupem a nezkušeností výzkumníka.

Závěr

Cílem výzkumu bakalářské práce bylo zjistit, zda existují rozdíly v podpoře neformálně pečujících na regionální úrovni, konkrétně mezi dvěma správními obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP Kaplice a SO ORP Trhové Sviny.

Teoretická část bakalářské práce vymezuje, kdo jsou neformálně pečující a jaké nástroje stát využívá na jejich podporu. Vlastní výzkum byl zaměřen na tři nástroje podpory uplatňované na lokální úrovni: podpora obsažená v koncepčních dokumentech ORP, podpora prostřednictvím sociální práce pracovníků obecních úřadů ORP a pokrytí území ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny odlehčovacími službami. Výzkum probíhal v druhé polovině roku 2024, byla použita metoda komparativní případové studie a uskutečnily se 4 rozhovory s komunikačními partnery. Za aktéry případové studie byly cíleně vybrány dvě sousedící ORP, úkolem bylo popsat, jak jsou podporováni neformálně pečující žijící na území těchto ORP a vzájemným porovnáním těchto dvou případů odpovědět na hlavní výzkumnou otázku.

Prvním ze sledovaných nástrojů podpory byla podpora obsažená v koncepčních dokumentech ORP. Zde se ukázalo, že neformálně pečující nejsou cílovou skupinou plánování sociálních služeb ani jedné ORP, v dokumentech obou ORP je poměrně vyrovnaně deklarována podpora neformálně pečujícím prostřednictvím sociální služby terénní odlehčovací služba, ambulantní forma ani pobyťová není zmiňována, dále byla zjištěna i podpora prostřednictvím návazných služeb, kdy v ORP Kaplice je podporován projekt Pomáháme pečujícím, v ORP Trhové Sviny pak služby, které podporují sociální začleňování a zaměstnanost osob ohrožených sociálním vyloučením. Jako klíčové zjištění se jeví nezapojení neformálně pečujících do procesu komunitního plánování, jež může vést k vytváření strategických dokumentů, které neodpovídají jejich potřebám.

Druhým ze sledovaných nástrojů je podpora prostřednictvím sociální práce pracovníků obecních úřadů ORP. Z výzkumu vyplývá, že pro sociální pracovníky obecních úřadů jsou neformálně pečující cílovou skupinou. Jako problematické se jeví vyhledávání pečujících osob v jejich přirozeném prostředí, neboť jednak sociální pracovníci nemohou využít databáze úřadů práce a jednak jsou neformálně pečující pro ně „neviditelní“, jejich potřeby jsou skryté za potřebami osob, o které pečují. Podporu neformálně pečujícím realizují shodně formou sociálně právního poradenství, poskytnutím informací

o odlehčovacích službách. Byla zdůrazněna potřeba opakované podpory neformálně pečujících, neboť jejich potřeby se v průběhu péče mění. Důvodů, proč neformálně pečující nevyužívají dostatečně nabízenou podporu, bylo ze strany sociálních pracovníků identifikováno několik: ochrana soukromí, finanční důvody, odmítnutí pomoci ze strany osoby, o kterou pečují, složitost systému sociální podpory, zahlcenost péčí a v neposlední řadě, že se necítí být cílovou skupinou sociální péče.

Třetím nástrojem podpory je pokrytí území ORP Kaplice a ORP Trhové Sviny odlehčovacími službami. Ukázalo se, že pro SO ORP Kaplice všichni nalezení poskytovatelé pobytových odlehčovacích služeb, až na jednoho, udávají zaplněné kapacity, poskytovatel terénní odlehčovací služby má kapacity volné a v roce 2023 nějakou formu odlehčovací služby využilo 56 klientů z ORP Kaplice. Pro SO ORP Trhové Sviny platí totéž, pobytové odlehčovací služby mají zaplněné kapacity, terénní volné, v roce 2023 nějakou formu odlehčovací služby využilo 22 klientů z ORP Trhové Sviny.

Z výzkumu vyplývá, že rozdíly v podpoře neformálně pečujících na regionální úrovni mezi dvěma správními obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP Kaplice a SO ORP Trhové Sviny jsou spíše marginálního charakteru, sousední ORP tak ve svých správních obvodech neuplatňují různé nástroje podpory, spíše stejné nástroje využívají nedostatečným způsobem. Rezervy ve využívání nástrojů podpory lze spatřit v nedostatečném zapojení neformálně pečujících do komunitního plánování obcí, neznalost skutečných potřeb neformálně pečujících, v depistáži neformálně pečujících a chybějících kapacitách pobytových odlehčovacích služeb.

Výsledky této bakalářské práce mohou sloužit zadavatelům a tvůrcům střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb. Práce zdůrazňuje kritickou roli neformálně pečujících a nutnost aktivně vyhledávat způsoby jejich zapojení do procesu komunitního plánování. Zjišťování skutečných potřeb neformálně pečujících žijících na území obce povede k tvorbě funkčních koncepčních dokumentů. Zjištění potřeby opakované podpory neformálně pečujících, určité formy doprovázení během doby péče a možná i během krátkého času po ukončení péče, by mohlo být příspěvkem do národní diskuse o nastavení takového nástroje podpory.

Seznam použitých zdrojů

1. BERNARD, J., 2010. Komunitní plánování sociálních služeb a problémy participace . Online. *Sociální práce*. Roč. 2010, č. 3, s. 100-109. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2010-3.pdf>. [cit. 2024-08-03].
2. CERMANOVÁ, R. et al., 2012. *Vymezení sociální práce na obecní a krajské úrovni ve výkomu přenesené působnosti: Podklady pro podobu sociální práce v přenesené působnosti od 01.01.2012*. Online. Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/vymezeni_socialni_prace_-_mpsv.pdf. [cit. 2024-08-03].
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2023. *Veřejná databáze, Malý lexikon obcí 2023- SO ORP Jihočeský kraj*. Online. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-vyhledavani&vyhltext=po%C4%8Det+obyvatel+obce+s+roz%C5%A1%C3%AD%C5%99enou+p%C5%AFsobnost%C3%AD&bkvt=cG_EjWV0IG9ieXZhdGVsIG9iY2UgcyByb3RfOtxZllbm91IHDFr3NvYm5vc3TDrQ..&pvo=RSO0823&z=T&f=TABULKA&katalog=all&&pvokc=100&pvoch=3034&&str=v308. [cit. 2024-08-03].
4. COLOMBO, F. et al., 2011. *Help Wanted? PROVIDING AND PAYING FOR LONG-TERM CARE*. Online. Paris: OECD Publishing. ISBN 978-92-64-09775-9. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/help-wanted_9789264097759-en. [cit. 2024-08-03].
5. ČTVRTNÍK, J. a TOMÁŠKOVÁ, V., 2021. Neformální péče jako základ subsidiarity a solidarity a role sociální práce. In: FRIČ, V.; CHMELOVÁ, M. a ADÁMKOVÁ, P. (ed.). *Neformální péče v teorii a praxi*. Praha: Pasparta Publishing, s. 65-78. ISBN 978-80-88290-85-8.
6. DOBIÁŠOVÁ, K. a KOTRUSOVÁ, M., 2017. Zaslужují si neformální pečující větší péči? Změny v sociální konstrukci neformálních pečujících a designu politiky dlouhodobé péče v ČR. Online. *Sociální práce*. Roč. 17, č. 6, s. 22-41. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2017-6.pdf>. [cit. 2024-08-02].

7. DRHOVÁ, Z. et al., 2007. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-86429-75-5.
8. DRLÍČKOVÁ, S., 2021. Psychoterapie (nejen) pro pečující. In: FRIČ, V.; CHMELOVÁ, M. a ADÁMKOVÁ, P. (ed.). *Neformální péče v teorii a praxi*. Praha: Pasparta Publishing, s. 123-134. ISBN 978-80-88290-85-8.
9. ESPINOZA, B. (ed.), 2020. *Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025*. Online. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-255-5. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/narodni-plan-2021-2025.pdf. [cit. 2024-08-03].
10. *EUROPEAN CHARTER FOR FAMILY CARERS: COFACE-Disability*, 2017. Online. Dostupné z: <https://coface-eu.org/wp-content/uploads/2021/12/European-Charter-for-Family-Carers.pdf>. [cit. 2024-08-02].
11. FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ, 2019. *Podpora neformálně pečujících*. Online. Dostupné z: <https://www.nepe.cz/>. [cit. 2024-08-03].
12. FRYČ, V.; CHMELOVÁ, M. a ADÁMKOVÁ, P. (ed.), 2021. *Neformální péče v teorii a praxi: sborník odborných statí*. V Praze: pro Alfa Human Service, z.s. vydala Pasparta Publishing. ISBN 978-80-88290-85-8.
13. GEISLER, H. et al., 2015. *Výstupní analytická zpráva o současné situaci a potřebách pečujících osob a bariérách pro poskytování neformální péče v ČR*. Online. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1LkylN6BC06ysRE39Uh6Ke8CTsX74sGCK/view>. [cit. 2024-08-03].
14. GEISLER, H. et al., 2019 a. *Jak podporovat pečující na regionální a lokální úrovni? Příklady dobré praxe*. Online. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1O6mEswHo7oNFBRWOkhQBvpzEJepdt738/view>. [cit. 2024-08-03].
15. GEISLER, H. et al., 2019 b. *Návrh strategického dokumentu na podporu pečujících osob*. Online. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/16Vg9KIeDne5A7LxfV7GTbF9WLk0ioDeT/view>. [cit. 2024-08-03].

16. GEISLER, H.; MACH, P. a STAROSTOVÁ, O., 2021. *Neformálně pečující žijí v každé obci*. Online. In: INSTITUT DŮSTOJNÉHO STÁRNUTÍ DIAKONIE ČCE. Dostupné z: <https://www.dustojnestarnuti.cz/res/archive/005/000747.pdf?seek=1638870401>. [cit. 2024-08-02].
17. HAVLÍKOVÁ, J., 2017. Sociální práce zajišťovaná obecními a krajskými úřady v přenesené působnosti. Online. *Fórum sociální politiky*. Č. 1, s. 25-27. ISSN 1803-7488. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=1144573>. [cit. 2024-08-03].
18. HOLEŇOVÁ, A., 2019. *Analýza sdílení péče a podpora sociálního začlenění pečujících osob prostřednictvím zapojení širšího okruhu osob do neformální péče*. Online. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/1h1XXIUyTAfgBVF5m7k_qpl6L4jniTlJV/view. [cit. 2024-08-02].
19. HORECKÝ, J. et al., 2024. Jak ještě více podpořit neformální pečující? Online. *Sociální služby*. Roč. 26, č. 4, s. 30-32. ISSN 1803-7348. Dostupné z: https://horecky.cz/wp-content/uploads/2024/04/Jak-jeste-vice-podporit-neformalni-pecujici_Socialni-sluzby-4_2024.pdf. [cit. 2024-08-03].
20. HUBÍKOVÁ, O. et al., 2023. *Sociální práce na obecních úřadech*. Online. Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. Praha. ISBN 978-80-7416-457-6. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_535.pdf. [cit. 2024-08-03].
21. JEŘÁBEK, Hynek, 2013. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon). ISBN 978-80-7419-117-6.
22. KLINECKÁ, J., 2021. Neformální péče v České republice v souvislosti se sdílenou péčí z pohledu pracovníka orgánu sociálněprávní ochrany dětí. In: FRÍČ, V.; CHMELOVÁ, M. a ADÁMKOVÁ, P. (ed.). *Neformální péče v teorii a praxi*. Praha: Pasparta Publishing, s. 79-83. ISBN 978-80-88290-85-8.
23. *Komunitní plán sociálních služeb na území ORP Trhové Sviny na období 2019–2021*, 2019. Online. Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/planujeme/obce-planuji/Plan-soc-sl_ORP_Trhove-Sviny_19-21.pdf. [cit. 2024-08-03].
24. KOTRUSOVÁ, M. et al., 2013. Role rodinných pečovatelů v systému sociální a zdravotní péče v ČR. Online. *Fórum sociální politiky*. Roč. 7, č. 6, s. 10-26. ISSN

- 1803-7488. Dostupné z: <https://www.rilsa.cz/casopis/forum-socialni-politiky-6-2013/>. [cit. 2024-08-02].
25. KUBALČÍKOVÁ, K. a KRCHŇAVÁ, A., 2010. Komunitní plánování jako prostor pro účast uživatelů na rozhodování: realita, nebo iluze? Online. *Sociální práce*. Roč. 2010, č. 3, s. 110-121. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2010-3.pdf>. [cit. 2024-08-03].
26. MMR, 2020. *Informační web územního plánování*. Online. 2022. Dostupné z: <https://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/obce.asp>. [cit. 2024-08-03].
27. MPSV, 2020 a. *Hlavní zásady a principy komunitního plánování sociálních služeb*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/hlavni-zasady-a-principy-komunitniho-planovani-socialnich-sluzeb>. [cit. 2024-08-03].
28. MPSV, 2020 b. *Doporučení (metodický materiál) pro spolupráci v plánování/zajišťování sociálních služeb mezi obcemi a kraji*. Online. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/KA+5_Doporu%C4%8Den%C3%AD+%28metodick%C3%BD+matei%C3%A11%29_v2.pdf/59420cdf-e7cc-aed2-8625-0605847e853c. [cit. 2024-08-03].
29. MPSV, 2020 c. *Operační program Zaměstnanost plus*. Online. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/opz-plus>. [cit. 2024-08-03].
30. MPSV, 2022. *Operační program Zaměstnanost plus 2021-2027*. Online. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/operacni-program-zamestnanost-plus/-/dokument/18372619>. [cit. 2024-08-03].
31. MPSV, 2023. *Strategie rodinné politiky 2024-2030*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky.pdf/9c99b57b-9668-8a27-4e9c-bf284b7faa32?t=1697101274831>. [cit. 2024-08-03].
32. MPSV. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/registr-poskytovatelu-sluzeb>. [cit. 2024-08-03].
33. *Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025*. Online. [cit. 2024-08-03].
34. *ORP Kaplice – výstupy z dotazníkového šetření (březen-duben 2023)*, 2023. Online. Dostupné z: [62](https://socialniportal.kraj-</p></div><div data-bbox=)

- jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/planujeme/SPRSS_25-27/ORP_Kaplice_Vyhodnoceni_dotaznikoveho_setreni.pdf. [cit. 2024-08-03].
35. *ORP Trhové Sviny – výstupy z dotazníkového šetření (březen-duben 2023)*, 2023. Online. Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/planujeme/SPRSS_25-27/ORP_Trhove-Sviny_Vyhodnoceni_dotaznikoveho_setreni.pdf. [cit. 2024-08-03].
36. OSN, 2006. *Úmluva O Právech Osob Se Zdravotním Postižením (CRPD)*. Online. Dostupné z: <https://social.desa.un.org/issues/disability/crpd/article-19-living-independently-and-being-included-in-the-community>. [cit. 2024-08-02].
37. *Plán sociálních a souvisejících služeb na území ORP Trhové Sviny na období 2023–2025*, 2022. Online. Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/planujeme/obce-planuji/Komunitni-plan-soc-sluzeb_ORP_Trhove-Sviny_2023-2025.pdf. [cit. 2024-08-03].
38. POSPÍŠIL, D., 2016. *Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016–2025*. Online. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-126-3. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/nrsss.pdf. [cit. 2024-08-03].
39. ŠIMONÍK, P., 2015. *Podpora neformálních pečovateli závěrečná zpráva z výzkumu (Základní analytická zpráva z dotazníkového šetření)*. Online. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1IxFXwgDCjEdX5JzXFzJ4NfwWYYQU91M7/view>. [cit. 2024-08-02].
40. *SPRSS Kaplicko, Akční plán na rok 2023- na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kaplice*, 2023. Online. Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/akcni_plan_socialnich_sluzeb_2023_kaplicko.pdf. [cit. 2024-08-03].
41. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kaplice na rok 2020-2022*, 2020. Online. In: . Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/plan_socialnich_sluzeb_2020_2022_kaplicko.pdf. [cit. 2024-08-03].
42. TOMÁŠKOVÁ, V. et al., 2015. *Studie o možnostech a významu zavedení koordinátora podpory pro pečující osoby a osoby odkázané na pomoc druhých*.

- Online. In: . Dostupné z:
https://drive.google.com/file/d/1YXHtmzo2Fb81_XjdBboDXH_AGMQVF0IA/view. [cit. 2024-08-03].
43. TRIANTAFILLOU, Judy et al., 2010. *Informal care in the long-term care system. European Overview Paper*. Online. Dostupné z:
https://www.researchgate.net/publication/242658253_Informal_care_in_the_long-term_care_system/figures?lo=1. [cit. 2024-08-02].
44. TRUHLÁŘOVÁ, Z.; LEVICKÁ, J.; VOSEČKOVÁ, A. a MYDLÍKOVÁ, E., 2015. *Mezi láskou a povinností - péče očima pečovateli*. Recenzované monografie. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-570-7.
45. TWIGG, J. a ATKIN, K., 1994. *Pečovatelé vnímání. Politika a praxe v neformální péči*. Online. Buckingham: Open University Press. Dostupné z:
<https://books.google.cz/books?id=7UblAAAAQBAJ&lpg=PP1&ots=A56uLYr7LJ&dq=TWIGG%2C%20J.%2C%20ATKIN%2C%20K.%2C%201994.%20yPcePo.%lic%20and%20Cvičení%20v%20Neformální%20Péče.%20Buckingham%3A%20%20Otevřeno%20University%20Press.&lr&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q=TWIGG,%20J.,%20ATKIN.,%20ATKIN.,%20ATKIN.%20Pečovatelé%20Vnímání.%20Politika%20a%20Praxe%20v%20Neformální%20Péče.%20Buckingham:%20%20Otevřeno%20Univerzita%20Tiskové.&f=false>. [cit. 2024-08-04].
46. *Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky*, 1993. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1993/1?zalozka=text>. [cit. 2024-08-05].
47. VOJTÍŠEK, P., 2019. *Analýza potřeb pokrytí území sociálními službami*. Online. *Fórum sociální politiky*. Č. 1, s. 2-7. ISSN 1803-7488. Dostupné z:
<https://www.rilsa.cz/clanek/analyza-potreb-pokryti-uzemi-socialnimi-sluzbami/#flipbook-forum-socialni-politiky-01-2019/5/>. [cit. 2024-08-03].
48. *Vyhláška č. 332/2013 Sb., vyhláška o vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka*, 2013. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2013/332?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
49. *WP4 Sociální práce v přenesené působnosti na krajích a obcích III. a II. typu*. Online. Dostupné z: <https://katalog.vupsv.cz/fulltext/WP4.pdf>. [cit. 2024-08-03].
Online. In: . [cit. 2024-08-03].

50. ZAJACOVÁ, M., 2022. Podmínky výkonu sociální práce na obecních úřadech. Online. *Sociální práce*. Roč. 2022, č. 6. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/fakta-legislativa-dokumenty/podminky-vykonu-socialni-prace-na-obecnich-uradech/>. [cit. 2024-08-03].
51. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*, 2006. Online. [cit. 2024-08-04].
52. *Zákon č. 111/2006 Sb., zákon o pomoci v hmotné nouzi*, 2006. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2006/111?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
53. *Zákon č. 117/1995 Sb., zákon o státní sociální podpoře*, 1995. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1995/117?zalozka=text>. [cit. 2024-08-05].
54. *Zákon č. 128/2000 Sb., zákon o obcích (obecní zřízení)*, 2000. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2000/128?zalozka=text>. [cit. 2024-08-05].
55. *Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění*, 1995. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1995/155?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
56. *Zákon č. 164/2024 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*, 2024. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2024/164?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
57. *Zákon č. 187/2006 Sb., zákon o nemocenském pojištění*, 2006. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2006/187?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
58. *Zákon č. 234/2014 Sb., zákon o státní službě*, 2014. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2014/234?zalozka=text>. [cit. 2024-08-05].
59. *Zákon č. 262/2006 Sb., zákon zákoník práce*, 2006. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2006/262?zalozka=text>. [cit. 2024-08-05].
60. *Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1999. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1999/359?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
61. *Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti*, 2004. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2004/435?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
62. *Zákon č. 48/1997 Sb., zákon o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů*, 1997. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1997/48?zalozka=text>. [cit. 2024-08-04].
63. *Zákon č. 51/2020 Sb., zákon o územně správním členění státu a o změně souvisejících zákonů (zákon o územně správním členění státu)*, 2020. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2020/51?zalozka=text>. [cit. 2024-08-05].

Přílohy

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane!

Jmenuji se Ludmila Pařhová a obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. Jsem studentkou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulty, studijního programu Sociální práce. V současné době vypracovávám bakalářskou práci na téma „Podpora neformálně pečujících na Kaplicku a Trhosvinensku“, jejímž cílem je zjistit, zda existují rozdíly v podpoře neformálně pečujících v jednotlivých obcích s rozšířenou působností. Data pro výzkum budou sbírána pomocí polostrukturovaného rozhovoru, který bude trvat cca 30 minut a bude nahráván na hlasový záznamník. Účast ve výzkumu je anonymní a dobrovolná. Veškeré osobní údaje budou zpracovány v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. Podpisem Prohlášení níže potvrzujete svou účast na výzkumu. Hlasové záznamy rozhovorů budou po přepsání do písemné podoby smazány.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování bakalářské práce. Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mne podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď. Prohlašuji, že беру na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Vyplněním tohoto formuláře souhlasím s účastí ve výše uvedeném výzkumu.

V..... dne.....

Podpis.....

Příloha č. 2: Schéma rozhovoru s tvůrci komunitního plánu

- Souhlasíte s pořízením zvukového záznamu rozhovoru?
- Jaký typ koncepčního dokumentu zpracováváte?
- Jakou používáte metodu?
- Jakým způsobem oslovujete zúčastněné strany?
- Účastní se procesu plánování i zástupci neformálně pečujících?
- Jaké pracovní skupiny jsou zapojeny do procesu plánování?
- V které skupině se setkáváte se zástupci neformálně pečujících?
- Myslíte si, že by bylo přínosné, kdyby neformálně pečující tvořili vlastní pracovní skupinu?
- Je pro plánování rozvoje sociálních služeb důležité, aby se účastnili i zástupci uživatelů sociálních služeb a proč?
- Kde získáváte podklady pro analýzu potřebnosti a dostupnosti sociálních služeb na území vaší ORP?
- V čem si myslíte, že je přínosné zapojení neformálně pečujících do plánování koncepčních dokumentů?

Příloha č. 3: Schéma rozhovoru se sociálními pracovníky ORP

- Souhlasíte s pořizováním zvukového záznamu rozhovoru?
- Setkáváte se při své práci sociálního pracovníka s neformálně pečujícími?
- Vyhledávají neformálně pečující sami vaši pomoc nebo se s nimi setkáváte při návštěvách osob, o které pečují?
- Jestliže vás navštíví sami na úřadě, jedná se spíše jen o jednu návštěvu nebo přichází opakovaně?
- Jaké konkrétní formy podpory můžete neformálně pečujícím nabídnout?
- Myslíte si, že kapacita sociálních služeb, které by mohly neformálně pečujícím usnadnit péči o jejich blízké, je na území vaší ORP dostatečná?
- Myslíte si, že je důležité věnovat se podpoře neformálně pečujících?
- Pomohlo by podle vás, kdyby se neformálně pečující stali cílovou skupinou sociální práce?
- V čem spatřujete největší překážku v podpoře neformálně pečujících?
- Jak by ideálně měla podpora neformálně pečujících ze strany sociálních pracovníků obce vypadat?

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

DVO – dílčí výzkumná otázka

EU – Evropská unie

HVO – hlavní výzkumná otázka

KP – komunikační partner

KPSS – komunitní plánování sociálních služeb

MAS – místní akční skupina

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NNO – nestátní nezisková organizace

NP – neformálně pečující

OECD – Organization for Economic Co-operation and Development

OPZ+ - operační program zaměstnanost +

ORP – obec s rozšířenou působností

OZP – osoba se zdravotním postižením

PAS – porucha autistického spektra

PDF – Portable Document Format

SO ORP – správní oblast obce s rozšířenou působností

SZSP – Standardizovaný záznam sociálního pracovníka

ZTP – zvlášť tělesně postižená (osoba)